

Ђорђе В. Грговић
ХИСТЕРИЈЕ БЕОГРАДА 1931

Ђорђе В. Греговић

**Х И С Т
Е Р И Ј
Е Б Е О
Г Р А Д
А . 1931**

иДзРђУаГњОе

2019.

Ђорђе В. Греговић
ХИСТЕРИЈЕ БЕОГРАДА 1931

Издавачи

Библиотека Милутин Бојић - Београд

За издавача

Јовица Кртинић

ЈУ Народна библиотека Будве - Будва

За издавача

Мила Баљевић

Удружење уметника Србије

За издавача

Карло Астрахан

Лектура и коректура

Ђорђе В. Греговић

Компјутерска и ликовна обрада

Александар Петровић

Штампа

SZGR Јован, Београд

Тираж

300 примерака

Најављење

Телефонски извештај метереолошке секције Команде ваздухопловства. Прогноза за 8. август 1931. Делимично облачно на северној и западној половини државе. Ветар ће ојачати. Местимично биће локалних олуја и кише у пљусковима. Очекује се опадање температуре. Сунце излази у 4 и 31, а залази у 18 и 55 часова. Минимална температура Зајечар 10, а максимална Подгорица 39.

103 ЕКОМПА.Т. Топографија на Мокшом
BELGRADE La place Terazije

Разгледница Београда (1928)

18 VII 928 Beograd

Poštovani Čedo i gospođa!

*Danas sam dobijo vašu kartu koja me iznenadila
i vrlo obradovala. Primijo sam na znanje da ste vi
stigli u Koviljaču. I želim vam najlepší provod.*

Sa poštovanjem i pozdravom, Fric

ПРВА ГЛАВА

београдске надреалистичке повести. У првој глави се упознајемо са главним јунаком Гаврилом, као и са Београдом у који је дошао једнога јутра. Одјекују повици, чује се јутарња врева у кафанама и трговинама. Људске судбине се преплићу у пијачном метежу. Кроз вику колпортера, јурцање кола, рекламе и разговоре људи открива се душа града. Један дечак са Чубуре се сретне са Гаврилом и поведе га у град. Ту почиње радња овог романа.

*

У освит дана осмог августа тридесет и прве је на Централну железничку станицу у Београду пристигао воз из Аустрије са доста финог света и са једним необичним путником. Имао је око педесет година, био је необријан, са лицем трипераша. На себи је имао белу кошуљу, војничке панталоне боје песка и добре војничке чизме. Изгледао је као бегунац, опасно, са кривицом. Међутим, у свету који је журио преко колодвора нико није размишљао о странцу. Ни о странцу, ни о његовом ранцу на леђима! Прост свет је бринуо о таљигама, газди, детету, води за коња, о куму, о женидби, о враћању зајма. Ретки фини свет бринуо је о финим стварима. У таквој кошници странцу је било лако да се изгуби у мноштву и нестане. Нико га није могао позвати по имену. Његова се судбина тако заковитла у срце града, срце београдско путева и река.

Субота је, чују се славска звона са цркава. Људи, кораци, повици. Неки демон у телу говори странцу живот.

Ни Курта ни Мурта, кажем ти. Ни песма. Огледало је само лажан поглед, погледало у срећне дане топле варошке заразе. Људи су умешани у инкогнито света, у јастуке од камиџе млека, у криве-дрине, у велике и мале догађаје. Мистиљави дани, лепљиви под црвен-лампом, на ових 40! Ту ни сенка да захвати душом, ни шале од шаливџије! Ни да буду несавршени хероји, кобајаги момци, мудроње, стражари. Људи гутају лудачке бомбоне за свој параноични мозак, и точак, и дечак. Са страшним вибрафоном сече маказама, стазама мазно, једва дишући.

Ти си Гаврило, рече дечак.

Да.

Пођи са мном.

Чујеш ли свице који се шуњају? А певају цврчци, цврчи сваки цврчак-појац, цврчак-ловац, мале игре у облацима и обрисима иза прозора. Иза завеса. У утњеној постели – ти наложи ватре ложачу! То се виде каранфили лепих сељанчица, доле, тополе и чичци, цицвара и друге ђаконије, што снена са прозора свог осматра. Јел'видиш?

Хајде, хајде, пожуривао је дечак Гаврила кроз градски метеж.

Идем. Не брини.

За преке гласове не мариш – то у љутњи човек погреша – ни за преке маријаше, пречице. На степеништима спавају само маске станара, празна одела и куфери. Тамо су и бунџије од преваре, варке за варалице. Изградило се, странче – да илузије умире. Телеграфија у којој снева човек, ето!

Једна лепа циганка пред вратима оронуте куће у Балканској им намигну.

‘Оћете једно пушење на брзака за триес кинти?

Дечак журно повуче Гаврила за руку.

Немој, рече му.

Гаврило се насмеја.

И демон у телу.

Гаврило, то варош зове! Људи су доскочили доколици и снени. Каквог доживљаја има, напетих и дрхтавих мишица, девојко, дрхтавих. Где год да коракнеш видећеш топле градске сенке, руку на зиду, прашину у оку, ногу у бојничкој чизми. Стасао је град, Гаврило. Осетићеш мирис Брашованове штампарије, аутомобила, мирис врућег пецива и кроасана, свакако бурека и переца, мирис њене ташне. Сиротица вуче своју ногу улицама, понегде на сунцу, негде у сенкама, негде у зеленој енергији светлости. Цигански твој краљ чува неизвесност испод путева, чува сваки мит. Са једном се искром цео град може упалити! И балкон са цвећем који се виноу као, и носачи који дремају још плавим сном. Јел’ видиш судију што је поранио данас на пијац, лење жандарме, накупце што су поранили и покупили сву сребрну ноћну росу? Али, види, ко је под шеширом?

Где куме, где да га убијем? Где ћу?

Јереји и ђакони кажу да ће нас надреализам увести у смрт која је тек једно тајно друштво. Увешће тајну која је страшна целина. И дружина од човека звезде, жене са три сисе, бициклисте, боксера и учењака. Песму од сладоледа сада певају на чардаку, на кара-бурми и пали-лули, на слепом месецу, месец-људи, месец-клобук. Навалио цео срез, и крез из неког филма. Сестро моја мила! Дишеш ли кроз град повијен топлом материцом? Врата знаног и незнаног света ландарају данас, између знаних надања и незнаних ствари. Стари смутљивци још славе. Барже још лебде. Плаво још

небо... У Сарајевској мангупи јуре шиштећи, ишчекујући, а као и јуче, врелина уз сваки траг пуже. Тако је заранио и Ђорђе Јовановић тога јутра, па се са Ванетом Бором даде у бесциљну шетњу. Мирољубиво му вели – *Бога му Ване, већ је осми август. Ала време лети!*

А дечак Гаврила поново узе за руку.

Одмотај змију ка истоку. Немањином до Славије па у Краља Милана до Теразија. Говориш морнарским језицима које разумеју само фрајери у Карађорђевој и Париској, курве са штајге и момци из греха. Тамо реке лече душу и умор. Не скрећи у Краљице Наталије, ни у Босанску, ни код хотела, ни у песму. Москва и Касина, Балкан-девојке на врху Балканске улице. Драговести, синцири, гребови. У градске мистерије, свадбе и заплете силазиш. Али, ко зна! Ко сме? Дубина је прелепа, даљина је ту. Помириши јутарње ноте, веселе и лаке ноте са калдрме, нотице, тице, лепотице скрилене у жарно јутро. Грудн су откриле, пољубац очекују.

Одјекује радио, глас из сандука којег практиканти преносе преко улице. Можда дорћолској деци, пиварцима са црвеним носем доле код Бајлонија, ђацима који сањају светлеће мачке. Није ово Страдија, Гаврило! *Дан се расклопио као бели столњак¹*, јел'видиш? Вино од претходне ноћи као поток је однело сватове. Загонетка пева у чарапи. Од петка, Код Петка, на дивној голој нози младе Швабице. *Оне су сад фино вижљасте, ваљда од слабе хране²*, стоји у писму. Од јутра топле тинте која се слива низ гелендере целе селендре.

Идеш ли?

Идем.

Можеш ли?

Могу.

Да ли смеш?

Смем.

Ох, узгред, демон рече – Нека та господа од раног јутра сплеткари. Бегунци нису побегли. Прави кримић у коме старце убијају у низу. Што их, бре, што их лепо не сахране, лепе њих лепо сахране и преваре за још једну превару? Је ли тако?

Тако је куме.

У седам сати је звонило седам пута. Дечак поред Гаврила је мало продрхтао и наставио. Гаврило није имао храбрости да застане.

Али, дешавале су се такве ствари и пре, решавала је жандармерија те случајеве, неке појеле маце, маце-жаце га скембале у Бранковој када је хтео ухватити маглу. Чуо се пиано, арија која лебди у ваздуху неиспевана. Али ухапшени није уживао у затвору где пишаћа смрди годинама. Побегао је кад му се прохтело, виноу се и побегао трамвајем са коњском главом, са ноћи целом. Цело то бекство узнемирило је Савамалу, бродаре, курваре. Савамала га крије...

Успаваном улицом ока. Тек подвизи, повици. Један педер је побегао са њим, неки кавгаџија, неки песник који верује да стих лечи. После је тај педер са уживањем гледао тела на скели, на скели. И нашао би за љубавника места, места! Изнад тешке Саве мутно блесне изгорела ноћ. То је река заспала након бесаних сати које воде у њен мистични троугао. Претеривања и кобасичарска филозофија стреме увек. Њен је једнооки повез преко начела новог света, жути повез преко чела.

Готово у истом тренутку се Гаврилу лепе имена за пете и змајеви из дечјих сликовница. Лица лепша од долазећег времена, танка кришка хлеба, литургијско звоно, невидљива

јесен, јапански жути цветови. На хлебу, изнад старих кровова Савамале, помисли у лету да се нашао у каквој метафизичкој игри. Летећи. За дечаком, док дрек дречи.

Док дрек дречи на свет.

Каснимо вештице моја. Убод ножем на пијаци, пуста сирена се чује. Виде ли ти ово?

А сватови се сакупљају у броју 22.

Као волани за вожњу белих облака као белих кошуља, облака за вожњу целим светом, светковином у Вознесенској цркви. Један од њих заглади златноседу косу и пречу добре вести. Омириса. Анђео у граду – певачица са Космаја!

Гаврило се тргну на те речи у дослуху са тајном, а и тајна је у дослуху са мамурлуком од последње ноћи.

Дечак поред њега жури.

Дечак јури.

Дечак поред њега слепо жмури.

Спарно, топло небо данима држи град у ланцима. Од тог жаропека људи су постали преосетљиви и напети. Њима је, понекад, досуђено да учествују у нестварном, фантомском догађају. Јер код топљења снаге и људског замаха у град на-долази ерупција са нејасним и мутним крешендом у телу. Деца су то могла предосетити, смртољупци, докони људи, болничари, војници, циркусанти и попови. Сад гле! Гледај како све Фантомасе и фантасте упија сунђер света! Један младић се најзад осмели да уђе код брице. На гостинској клупи била је синоћ књига остављена. Видео је рекламу која у огледалу пева. Или звиждук од плаве боје.

Постоји тачка духа где живот и смрт, стварно и замишљено, прошлост и будућност, саопштљивост и несаопштљивост, оно што је горе и оно што је доле престају да буду противречно виђени³.

То реклама пева!

Звижди.

На длан, на фараона, на црвену несвест, на шибане, на кров света. На фотографије уседелица са шмеком. На кинђур и бозу, на шећер-човека. На крај. На длан. На фараона. На светлост коју има тело. И док тај звиждук још није био минуо, Гаврило је зауставио дечака.

Ако си слеп, ту ме чекај. Ако си хитар, чекај ме тамо. Упамтио сам сваку реч коју си ми рекао. Помоћи ћу ти, мали. Не брини.

Могу ли да ти верујем?

Можеш. Уверавам те.

Без фиге?

Гаврило није разумео, насмешио се. Колико само људи је веровало у невиност и доброту, помисли. Из великог џепа на бутини он извади мапу једног континента. На њему срце Хвалабога светли као око.

Више.

Тра ла ла...

... тра ла ла, ла ла! Смртоносни београдски кабаре, да умрете од смеха! Смртоносни, каже дерач са улице. Београдски кабаре, бирцузи, цургери, дај! Малдороровићи, фигурине калейдоскопа и лепршави мозгови! Дај, дај! Смртоносни београдски органи! Папазјаније за паметне, бели миш за срећу. Живни народе, певачица са Космаја, анђео у граду!

Дерач се дере, враг насмеја.

Гледај народе, лепоту младих снајки и трачева који колају за њима! И лепоту соколаца који онанишу у поноћ!

А негде уз пут радио ради пуном паром, смртоносно. Гаврило одлучи да потражи неку кафану у којој ће попиту линцуру. Примети жену са плавим шеширом како прелази

преко улице и полако нестаје. Приметио је младића који излази из бријачнице. И у плавом трагу који је остао иза жене, као ножем за живот, безболно, као леп сан у леп дан, смртоносно и безболно ругање животу, да не поверујеш.

Тада је уз шкрипу и дрхтање промакао трамвај на тој фотографији јутарње, беле лудости. Пробуди дете из белих руку, па насмеј све, из белих груди, белог града, беле дојке кроз коју је брош свицима уденут. Драга смо времена измењали за сликовнице, све што не сева за сјај смо мењали. Ето, Београд је данас права дама, молим вас! И гумипете. Поправљам све што неће да умре.

Ни тишина.

Једино сан увек има најбољу температуру да се прикрије. И кад бежи, од човека до сенке и од сенке до човека, уз уздах потајни – да дете то обори трамвај цео у игри! Шпијунским језиком тих другара игре, Гаврило, језиком накупаца и прокупаца, језиком сеира и вина, чизме и мотике. Шта се то дешава? Гуштери врат на белом сунцу греју. У цегере су госпојице, полегли сне из зимских огртача, равнотежу знакова и путева у пијачни писак писали. Само је још тајни крвоток испод корака...

Изгуби се Гаврило у пијачни метеж Зеленог венца, у зелене црте света те зелене слатке лудорије. Залише цвеће, отераше муве, замесише ванилице, госпојице. Пара врти јутрос! Под стопалима голим вруће, а тата ми у затвору јер неки га варали, па убио једног, каже циганчић који проси. Јетки конобар који је синоћ правио дар-мар у Трандафиловићу га отера са терасе. Него шта! Нека. Чудесан секунд мржње, срамна ватра. И Матић је јутрос скицу начинио – пут се одлаже. А лаже неверница, лаже кучка, лаже да замаже! Е вала... да не лаже више!

Играчица игра игру.

На фотографисаном се хоризонту затури дрек. Сад ме видиш – сад ме не видиш, госпојице! Душо моја, само трептај твог лепог окца!

Али онда...

Чему чемер човече?

Није ти доста што се јад и празником бави? Још како је дан процветао купачицом на Сави. Видео јутрос. У зору. И слушам, човече, слушам толико да боли пламна душа. Ту лепоту.

*Иде патка преко Саве
носи писмо на врх главе
у том писму пише
не волим те више*

Када се Гаврило обрео на врху Призренске улице поустала је и Света Петка, још пре пола осам. Кући децу послала уз лепу реч, да мирише, просто. Њега од толико сакривених гласова боле изгубљена крила. На свом кораку Гаврило носи жеђ. Жега притисла на све четири.

Све четири круте, малиша, долазе бели коњи и галактичке серенаде од којих стакла тако дрхте. Настаде весеље за неку новинску звезду у Американцу. Пајташи ту ликују, болећиви уђоше у трамвај, кад звонце... Да си само видео како се пандур натрескао за анђеоским столом! Их! И право на теме, на име, у *чељуст дијалектике*⁴, буразеру! Да не поверујеш.

Где добру линцуру могу да попијем, пријатељу?

У Жагубицу да одеш. Само пази, линцура је цура – мо-
зак заврти.

Тада Гаврило примети како се црни паук ушуња у подрум. Опасан.

И примети како је неки продавац галамио на уплашеног шегрта.

И како је тешко говорити на лажљивом језику, на језику од цинобера или шафрана, кроз димне речи насмејаних занатлија који трљају руке на леп пазар. Или од јуче још купљено, са најбољим жељама и тајном да се читају нове песме. Јел' тако? Па дај цигару, буразеру.

Велика гражда. Сазвучја.

Протрчаше две лепотице, један пас шмугну са Теразија одмах. Ево ЗА ДАМЕ, Богдановић и комп. Све има за лепотице. У Кларицесу још од поноћи тромбон. Гаврило привири на врата и погледа у унутрашњост у којој кафански духови дремају. И ништа.

Ником ништа, куме. Како дошло, тако пошло, рече смркнути мушкарац у Бироу за клађење на Теразијама. Његов кум га посматра са подофицирске висине диалбера са села. Збрчкаше очи обојица и приметише Гаврила. Знатижељно и у магновењу. Нису разумели ситну бледу мрљу од крви на његовом рамену. Уто он нестаде у трагу добре македонске линцуре.

Еди Поло се нашао У ЗОЉИНОМ ГНЕЗДУ. У Милићевим ципелама га обули одмах ту поред биоскопа Балкан, за то бекство. У три. Са плаката за филм Гаврило је учио слова. Са неба је у истом тренутку Вилијам Бојд љубио Луц Керол.

Каквог ли сусрета случаја, госпојице! *Смисао ваших рађања тајних*, каже Рембо из гроба.

Башта код Даче – свако вече дансинг!

А неосетно, ни немо ни сетно, нестаде чаролија. Сада је Гаврило био звер, прогоњени странац, звер пред вратима

госпођице која је у огледалу злорадо потражила сваку наду. Лице јој је унакажено од ножа, свет јој ври, вришти као увреда. Без иједне загонетке може себи главу да разнесе – она зна где је пиштољ заспао. И шта хоћеш?! Шарлатани и мачеви овог малог слуге секу затворен простор. Не диши. Не диши оклевањем. Њена цигерица се помера, око из наказе мотри. Какав ће крај бити?

Фуј, какав наopak живот!

Јед једе све.

Тад забрује кола, запевају мазге, запевају маске целих улица. Рукују се људи, грле и љубе пролазници, поздрављали су се Рубенси и тетке, сретале и бежале фрајлице. Гаврило се упита зашто град односи живот журно. Нигде колачића судбине у дивној хипертензији језика, стилских плавих осмеха црвених од рђе. Заstraшујућа је подела времена која решава све имагинарне случајеве и питања. Неки младићи галамише уз реку речи од невидљиве тинте. Ако ћемо право, судбина им капље тинтом да пишу сном. Очас је један међу њима сва та лапздања згужвао и бацио у поток. У налету и брзини замало није опалио у стуб за електрику. За длаку.

Онда пуст дашак ветра који све проветри.

Свет је тако закукуљен у кукуљу, као табакера са лудачким фитиљем, као молба осуђеног на вешала у три у недељу.

Овај београђански лавиринт, рече неко – вреднији је само од пицајзли и бува из старих војничких гађа. Само као сврабеж утробе. Као нови метеж. Али то град дише кроз твоју сенку на сувом и топлом зиду, кроз сенку пољупца, лепојко. То град дише, то доносе роде, то је трик првог савског купања, то је топаз, само кап, мутни крик, прирепак света прави, то град дише, лепојко.

Са жуте небеске капе кап капље.

*Кап из које си дивно сванула...*⁵

Докле да луташ, Гаврило? Да послушкујеш? Шпијунираш људе јер те дивља судбина на то тера, а? Онда мораш видети и ову препуњену лепоту зрелих диња, пипуна и шипка, бундеве, брале, росе и кише да данемо душом. Време лети, а ко би рекао да се мери ниједном. Ко би се сетио цветова који дремају, помислио на обијене шихт-прозоре, на мошус у души, кораке мочваре изван лудаје. Дан ћеш дангубити Београдом иако је сва повест калиграфисана до данас. Човек слеп пролази свакога јутра поред бакрореза Дарул Џихада, или кроз турске двери за робинје. Још су загонетна стабла изцикљала на цести, на умору, на сенкама, на души, на пивским боцама, на крововима, у буцаку, у кули са стражарским аветима. У девет сати ће пандури да бију. Жандарми завршише вежбу за сутрашње вешање. Полуга је радила као швајцарски сат, једноставно и непогрешивог принципа смрти, боље и тачније него замисао о слободи. Тако је, брале. Обешени ће се помокрити низ ногавицу када му сломе врат. Неће имати ни поглед испод кукуље. Црева ће испразнити док судија све не забашури у журби, иза последње запете. Јесте живот, брале, усред тог легла бараба и битанги који дрхте од лепоте смрти.

Легло смрти, брале, ту на прст од града, да пљунеш до Ћићевца, без смртног певца, врага!

Пођите Код младог Арапина!

Ресторан и пивница. нуде... мелем у Поенкареовој, Гаврило. Он је сео на клупу, затворио очи, осетио бол у раменима. Ситна се флека крви избелела на сунцу, заувек.

Дечак му је веровао.

Умор ће престати и догорети.

И ова лутња. Лутања сва.

Дечак ће га чекати.

Лутња човечија. Зато у лутању човек свој траг проналази, своје ретко лице и сећање. А до сада се изменио цео век његових мена и имена. Трагао је, бестрагао, умирао. То дух се смеје на црвене ципелице, на црвене кровове и црвене речи.

Гаврило је у драгуљарници звука и шумова, у једном од пасажа луде градске клике посустао. Крв му изби на нос а зној полио белу кошуљу несносно. Докле?

Од звукова младих вукова што принцезе буде. Принцезе са Црвеног крста, мангупаријо. Сновите као балска чипка, ма као цео бал! И тајновито срећне луне што су их дроздови опевали. И луне и лутње, и птице, птице изнад. Час повик, час опрез, час крв запени. Чудна чуда и веселице, драгани и телали који доносе живот овде – лед на кило, риба на комад! Биће боље, мангупаријо. У гласу ако плувачке нема, ни славља нема.

Гаврило виде неког бапца која на ногама умире. И про-
дужи даље, мрско.

Толике мачке и мачоре похваташе, рекох ти – толике смунђаше, зајебаше до кости. Сви инвалиди кукају од рата, ратују у слепој кукњави.

Нема их. Нема њих.

Ал' помало се овај свет шири, без милости, непрестано се миче, цури. Требали су мост да туре на то место, са славолуком до неба! Па такав ти је овај свет данас. Простран да се весеље погасило, таман потаман. На свакој недоглед стази цури топла мед, и на лепе усне топла мед. Светло нас лудило још чека. И још снова од мрких цветова бунила, од модрих плишаних суза, важних, непознатих. Одавде – доведе. Одавде

до срца полиса-паланке, изнад скела, изнад комета, изнад праскавих петарди за петопарац. У савршену несвест свако по једном тресне. Разумеш ли ме?

Разумем.

Разувери ме једном, Гавро, не дремај. Упознај ме као смрт, као две реке набрекле од ватре, као шаренило мртвих дамских рукавица. На коктел-забаве и отмене сахране она ће ићи као љубавница неког важног човека, као лепотица досаде. Њен је благослов, поучи тај човек Гаврила – врео од опијума, хладан од смрти, од отрови, неког лепог доручка са голих груди. А тај човек, опасан као нож и без осмеха, побеђује у игри. Нежност и лепе девојачке слике је згазио, лепо пробуђене, лепо... И лако.

Него, за час ћеш Краља Александра па Дечанском. Ту негде, распитај се. Помози.

Чекам те још. Види ме, не дремај анђеле.

Тада су свечане боје које је Гаврило угледао на изложима дуж булевара... Затрепере. Само крв опет ври и опет пева. Крв опет хита. Ништа то народ није приметио. Од свечаних боја које народ воли, осоколи се, опчини, заврти. Цео свет се, бре, врти!

До Америке се заврти.

Један човек је промакао са минђушом у уху. Био је опрезан, спреман као мачка. Та летња стега је у црначкој четврти подстицала неку неразумну и дрхтаву опасност. Ту напетост је Норман Табс увек предосећао. Чак је и сваког уљеза увек први знао приметити, и скривено оружје како дахће.

Modern Machine Mystic писало је изнад велике радње. Тачно испод пролазио је човек са минђушом. Личио је на страх, на европејца, на жудњу. Са пода, из подземља, чује се дрхтај музике, одсјај црначке лепоте и пасаж у црном неону.

Истовремено је сваки аутомобил на улици био тих као око, неухватљив свему. У леду неизвесности још допире брујање радија иза стакала са рекламним натписима и ценама, на неразумљивом језику опасности. На неразумљивом језику полусвета. Полутански одсјај кроз ту исту неиздрживу тихоћу. Прелепа црнкиња која у том часу пева као да говори. Жали као да сања.

Невидљиву грају дечака на крају улице прекинула је пуцњава. Два пуцња, још. Па страшан врисак.

Затрепере нечији кораци у трку и сваки види човека са минђушом како нестаје у пролазу без сенки. Брише га лепљива врућина. Упија га дрхтај са пода, онај дубоки, потмули нож подсвета. Бежи зеко!

Норман Табс је осетио два тешка ударца у тело и видео је живот. Видео је нечије лукаво лице, лице трипераша, златнобелу косу или облак. Чуо је звук аутомобила, неку тајну, чуо је зној како капље у око, чак и прскање чеоне кости где се тана зарило. Док је падао. *У плесу око планете^б, dans mystique, dans rouge...* Чуо је црнкињу која говори као да пева, брате мој! Осети парче стакла које се зарило под длан, мирис барута на врху цеви. Говорим ти зеко, бежи!

Не бори се више!

Норман Табс је у наредном тренутку био мртав. Неки дотрчаше до тела које је неприродно лежало на тротоару. У постељи врелине Њу Орлеанса.

Непомично.

Само прамен белог крила севну у ваздуху.

Далеко од Београда.

Zahtevajte cenovnik!

Томислав Ђеранић
Захтевајте ценовник!

ДРУГА ГЛАВА

у којој се наш јунак Гаврило обрео у кафани Жагубица. Био је решио да грло испере линцуром. Невешт у испијању, пиће му је убрзо помутило разум. Пуким случајем се за његовим столом нашао неки пијани несрећник из предграђа. И док напољу све гори на жаропеку, у хладовини Жагубице Гаврило је лечио душу и чекао.

★

Свашта пишу по новинама! Слушај само ово, куме, каже човек за столом код прозора својем куму који личи на јазавца, па почиње неразговорно читати из раширених новина пред собом – На небу, ни на небу ни на земљи, у задаху и духу изнад глава, живе анђели. Верује се да анђели немају пол, да су доброг и мирног карактера, да су лењи, великодушни и неприметни. Укратко, анђеоску им је природу подарио лично драги Бог. Будући да од самог тог божанственог почетка имају пристојан и дескретан хабитус, анђели су у нашој свести светла појава и веома надахнут доживљај. Тако су се деци из народа одувек причале анђеоске приче, покојницима на упоку пожелела анђеоска дружина а девојчицама даривала анђеоска лепота. Са анђелима је у људску свест надлазила плина нежности и цео један нестваран, магловит свет у коме се умива људска душа. У такав свет верују деца и попови, кажњени и невини, изгубљени и откривени, космонаути и

аргонаути, болесни и затворени, попови и деца највише. Уз све разлике, сви ће се они сложити да је њихова слика лепа а живот болан. Непоменути и досањани анђели више од свега, лепши од свих... Сада ово нешто не разумем... нечитко је, али слушај ово за крај – С друге стране, има и оних који искрено сумњају да анђели никада не старе, да им је коса златнобела и лепршава, да тихо говоре, да имају пишу или малу рибицу међу ногама. Чујеш куме, молим те! Пишу или малу рибицу! Невероватно! И ово – Такви су спремни да поверују како и анђели пате, како јецају или ридају, како купују нова одела, како их жуљају нове ципелице, како у дугим зимским ноћима онанишу у кревету, или како их захвати глад па пазаре пљескавицу са луком.

Јекну тишина након последње речи. У тој разлици веровања и неверице, без имало зла у намери, деси се да људи размене поглед преко кафанског стола. Уз линцуру, чокање, чалабрчак, уз неизвесност. Упекла звезда на град, на једну и на другу реку, на сваку силуету на жаропеку. Биографије на столу, надимљен живот, речи масне од танка сна, очи оуглале на лепљиву помрчину Жагубице. И преки погледи.

Гаврило покушава да скрене мисли са разговора двојице кумова па звирне на зидни сат. Двадесет и пет до једанаест. Ни мало ни много. Хладан рез зноја од знојаве крагне осети на врату. Поглед му је био жаран, коса неуредна, бело перје отпало. Чизмом је нервозно цупкао о под, о небо. Малочас је ногавицу запишао у клозету па сад воња цео угао у којем седи, цела помрчина. Крену да свом пајташу за столом каже нешто умесно, можда важно и одважно, али...

Две линцуре момче, поскочи!

Па тишина. Зује муве. Кумови поред прозора гвирнуше ка њему.

Шта си, леба ти, целогa живота радио?

Радио сам као путовођа.

Путовођа?

Путовођа.

А где си путовао?

Где, човече, еј! Ко би се свега сетио! Путовао сам чак и на места на која ће се нека страшна ствар тек догодити.

Човек који седи до њега за столом тупо гледа у Гаврила. Мало ће шта он њега разумети. Али зна то Гаврило.

На сва сам места путовао, и у сва времена. Кроз цео свет довде. Био сам путовођа али ми ти не смеш веровати. Истина је, немој да ти објашњавам, боље је тако.

Муве досађују Гаврилу за столом, зујаве и прљаве. Терају га да пије као смук. Натераше га да на људски живот одмах подозриво гледа, на прљавштину, умор, довијање и муку. Шта друго људи раде? Питао се где је лепота, где је пуноћа живота.

И мисли су му се мешале са задахом линцуре. Невидљиве представе промину. Чудесне представе свиленог кепеца дрводељца, у ваздуху, уз варку. И тад примети сиротог келнера како кришом чачка нос. Видео је неку рекламу на зиду иза њега, рекламу за ликер на жутом плеху, лепо написану у две боје. Кроз отворена врата на кафани примиче се врело срце улице, древни повици без боје и време будућих несрећа. Гаврило више није могао бежати коракoм путовође. Не више. Заувек је сада човек, једино са нечујним именом, без стана, без адресе, без снаге, без пара, без обзира.

Безобзирно је лупио свог пајташа за столом који је пиљио у њега очекујући да Гаврило настави своју причу.

Шта бленеш!? Испиј па да зовемо још две!

Мунуо је чокањче наискап. У том је покрету био цео реванш том новом животу, цела света. лепо се видело.

Две линцуре момче, поскочи!

Сироти келнер са кокошијим прсима и ретком косом се ужурба, узмува, узбуди због странца који толико опасно изгледа. Скоро дрхти рука. Два чокањчета тихо тупну на сто. Скоро дрхти душа.

Гаврило је то приметио код келнера, знојне котурове испод пазуха, изгубљен сан заувек. Примети и погледе двојице кумова код прозора. Он им се није допадао, а ни они њему се нису свиђали. Схватио је да у човековој души увек има места за искушавање. Зато није напуштао Жагубицу. Схватио је.

Чу како пролазе аутомобили, како месечари дишу, децу која јуре, девојку која тугује.

Знаш ли, куме, да је Драгољуб због ове врућине заказао венчање сутра у пола седам?

Који Драгољуб?

Драгољуб, Личанин га зову. Трговац код оног Стеве Фуртиновића.

Онај што продаје чешке моторе?

Тај.

А с ким се жени?

Жени се са Лепом. Лепу знаш, јел'?

Знам.

Није Лепа за њега. Волела је неког официра једном, али ја ти не знам што се то догодило међу њима. И сада се, ето, удаје за овог Драгољуба. Има да му Лепа лепо посоли живот, да видиш...

Што ти је живот, куме.

Видећеш, видећеш.

Звечне чаша. Зазује муве у Жагубици. Гаврило се још више онерасположи када је чуо тај разговор. Први пут осети

стид. Схватио је да о обичном животу ништа не зна и да не разуме осећања која навиру у човеку. Први пут осети злобу. У гласовима људи за другим столом препознао је досаду, беспосленост. Први пут осетио је тугу.

Никад ме више истом стрелом ранити нећеш.⁷

Тако је Гаврило у кафани Жагубица улетео у нов свет. Нова је била смрт, и дечји змај негде, и нов врисак локомотиве. Малопре је у улици Краља Милутина видео како слави хистерија над дететом, београдска хистерија, пливајући, светлим кретњама и отменом празнином која је ништа. И бедних руку са отиском следе маховине, жеженог бича од вепрове длаке, пароброда који дрежди на облаку код Бездана на Дунаву. Нове тикете, нове бијете, сумануте речи које је том приликом чуо у Краља Милутина – сада пеку. Речи чути дуже од времена. Ово је крај, кукао је тамо човек, преклињао дете у таласу мрмљајући како у Африци сада гори месец, гори цео месец.

Јел' тако?

Јесу ли осетили 'ладан ветар када сам... А чега нема, не мери се. Нигде. Нигде се не мери. Свима је свет већ досмрдео, базди на пропаст, на сан подгреван врућином, на тај урлик детета, на муњевити први пораз, разлику од пропасти до нуле. Да се у таквом несвету изгубиш, Гавро, помисли у себи, у себи празно свисну, преболе, преста. Да се не лечи, не усправља сада. Не жури, не жури. Ваља од ударца његове чизме о под занемео је свет у Жагубици, залеђен свет, забрађен, загашен до пола у беле мисли. Диринчећи у божанској Коминтерни ко зна колико времена и колико смрти, проживевши на танкој нити постојања, Гаврило није издржао.

Запали цигарету и одмах осети мучнину. Његов се пајташ за столом борио да остане при свести од пића и кукавичлука. Некако се смањило пред Гаврилом, миловао је чокањче дебелим прстима сељачке руке. Изазивао је самилост а ваздух је узимао очајнички. Гаврило процени да није имао ни тридесет година које су му појеле душу. Питао се да ли ће тај човек преживети јутро жагубичко.

Врућина је куме, и нека су венчања тако рано. Јуче је било четрдесет.

Чуо сам. А та венчања... Дрмнеш здравицу на празан стомак у шест! А? Да опече.

Да опече, богами.

Тада се Гаврилов пајташ занесе на столици. У тренутку пред пад Гаврило га придржа. Кумови се нацерише истовремено. Ништа нису знали.

Мора да је здравио јутрос на празан стомак, рече један гледајући ка Гаврилу. Али касно се покаја због својих речи, због тужне злобе.

Чуо је то Гаврило. Таман гласно да се осети да те речи нису шапат, нису шала. Ни речи од кавге већ голи изазов. Можда и због неискуства, Гаврило је цео тај напети тренутак бурно доживео. У себи је открио супростављање, одбрану од света. Желео је тако гласно да се побуни.

Овај мој другар, рече им – части вас по једну здравицу па да се онда носите у три лепе пичке материне.

Гаврило је ово изговорио сигурним гласом, без дрхтаја. Опасном бојом, без повика.

Донеси им две љуте, момче! Хитро!

Келнер беше убледео и блентаво је гледао шта ће се догодити. Онда похита да напуни чаше, или да у земљу пропадне ако...

Шалили смо се пријатељу, рече један од двојице кумова.
Старији, опрезнији, тежи, бежи зеко, бежи!

А можда да по целу флашу нагнете, а?

Кажем ти, пријатељу, мој се кум мало нашалио.

Ја се никада нисам шалио, рече Гаврило.

Истовремено, келнер је крио свој поглед, крио је и страх,
и себе би скрио да се може.

Зује муве. Тишина то пева или ћути. Мувe зује око празног
пиштоља који вреди као женске гаће, ни више ни мање. Као ду-
дук ако за спас се може. Коже ће им Гаврило одрати ако не саспу
чокањче одједном, брзо као смрт, као осет. На маргини ствар-
ности су на белим крпама извезене песме, јелени и потоци,
лебдећи шлагери, брушене силуете у немом кабареу. На зиду
спрам улаза, на пустом столу на којем још има гемишта, шпри-
цера куме, зицера смрти. А хоће ли посустати пред странцем?

Хоће.

*Живети и престати живети су имагинарна решења. По-
стојано је на другом месту⁸,* каже Бретон милујући пиштољ који
блиста. Његова пријатељица стрепи у скамењеној секунди. Ја
сам песник, рече онда Бретон и мирно испи чашу белог вина..

На тргу је још увек било сунца...

На столу још сунца које заблиста низ дуги врат чокања
што их је келнер био донео. Шљивовицу са сунцем, сунце
ли вам јебем! Да вам мешине експлодирају, мајку вам јебем
барабску! Жуч ћу да вам проспем жуту!

Кумови без речи искапише два чокања. И без речи стра-
хују, да побегну – бежи зеко, говорим ти!

Магла, барабе, каже им Гаврило. У својим војничким
панталонама и чизмама покорио је мали свет. Келнер дрхти
и не брине о парама.

Свог је пајташа Гаврило лепо посадио на столици, навукао му осмех безбриге на лицу, зачешљао га руком и пољубио у образ. Био је страшан када се усправио над столом где је море линцуре заспало.

Као човек.

JEDAN LUDAK

LUDO ZALJUBLJEN

Томислав Ђеранић
Један лудак лудо заљубљен

ТРЕЋА ГЛАВА

говори о Гавриловом лутању ка реци. На улицама је послуш-
кивао разговоре и повике, купио је цигарете. Лоше се
осећао и за тренутак га је спопао несвестица. Али и даље
је тражио реку. Обишао је Сењак и Топчидерско брдо око
подна. На Сењаку је изнајмио собичак на мансарди једне
куће. Видео је воз. На свом новом животном путу Гаври-
ло је просто срљао у пропаст.

*

Код Ђерма су скембали неког лопова а једну кратко
подшишану бандиткињу од зоре траже у близини Цветкове
пијаце. Гаврила на улици носе путујући пламичци тетови-
раног тела, плаве челик усне. Видео је да пандурација на
сваком кораку лови рајске птице булевара. У јучерашњем
ветру још је лудописање неког шармера, лудотрке и луцкасте
намере, чак и свемир.

И свемир провучен кроз тело.

Само на плочнику видео је срећне у сиромашној оргији,
паланчане заблесавеле у опери сиротана. Али где је крај?
Људи тек почеше живети мимо света, поред гробаља и ске-
лара са реке, знакова са руке, иза врата пустаре без крајпута-
ша. Иза леђа, где ништа и немо светли.

Панонско море изгубисмо, онолико! Још једино има-
мо веселу дунавску песму, мелодије и девојчице на небу,

тако узвишене. Ово је србијански дозив! Тамна тамнава. Марко се досетио да би *паукови небо премрежили да ветра нема!*⁹

И ту пред Гаврилом је опака природа све самлела, све је бујице грунула у душу, све гузице издеветала по мери. Нека пауци. Где је дима ту је и ватре, пријатељу мој! Циганлијски јастук и постеља од суве траве – све су оне исте, мајку му, ни куће ни кучета, душа да те заболи. Рашире беле ноге, застењу, заплачу, закуни се! Из љубави сам дала. Из гре'оте. А живот тај, плебејци, иде сваким рукавцем на реци.

Гаврило застаде када је то видео. Онда стегну новчић у цепу да га рука заболи. Затвори очи, уморан.

Дрина, Драва или Морава, каже продавац који је близу Лиона чамио.

Гаврило дотури новчић без речи. Хтеде да пође али продавац-лајавац хтеде да разговара још који трен. Наметљиво избаци главу док му речи зујаве. И Гаврилу даде савет.

*Ни високо, ни ниско на улици, чуваш леђа и гледаш своја посла*¹⁰. Људи на улици су део шарене гомиле, а то попаљује човека... А шта ти радиш?

Ја сам путовођа.

Путовођа? Где?

На пола пута.

Тајац. Прође камионет са поврћем, чује се жамор са угла улице и нечији љутит позив. То су јутарња збивања, то су људске махуне и беле кошуље. Чују се копита и кочије. Један аутомобил је далеко затрубио у поздрав.

Где, човече, на пола пута?

До Каленића.

Не сери, побратиме, каже лајавац.

До Каленића.

А онда је лајавац поверовао и наврат-нанос се удаљи од опасности. Намирисао је то. Шмугну у дућан, у своје тело као сенка.

Улицом тада замириса пивска пена. У исти мах пожарне кресте у корак прате ретке намернике. Две лепе намернице у лепим хаљинама. Бурад густог пива да лечи се душа. И диксиленд са радија који носи врући оптимизам потпетица, ведри-ну одбаченог терета са судбине. Све ће то реке однети и нове машине за држање времена. Али нека, осмехни погледом.

Гаврило помисли да ће бити добро отићи до реке.

До реке. Без свих враџбина и тајних послова што их смутљивци воде, пази! Добрих људи има још једино на пергаменту, на колосеку исклизнућа. Зна народ да су расцветали паунови према сунцу да се опази алхемија, хемија подземних крила, гачци и голубови. Као из рудника светлости момци саливени у вене, онде боза насмејана. Ко ће још у ањеле да поверује, молим те? Ко? Смешна тајна, ни за смех, за цело ништа... Ту су већ у дворишту бика оборили, калфа већ шегртује, под шеширом чује кораке Гаврила.

Дечак сигурно чека.

Горе главу, Гавро, помисли он кисело од једи. За све сироте тајне из интерната и отмености из лицеја, и хаљине дамске исто, чисто као суза која нехајни свет шара. Иза тих прозора од глувоће свет који шара, жара жарачем, чему музика. Над изгубљеним језером велелепна је измаглица дошла, и топла над самом убијеном површином. Успузала нада сада. У муљу је грмљавина, лето раскопчано да чари неопрезне се упрегле знати. Ни за све паре света! И још редак који од доброг сина. Па неста. Доста.

Горе главу, Гавро! То у данашње време сви мудро говоре, што говоре из нежности и лепоте губитка. Тако непоновљиво,

буразеру, као звезда. Као стисак руке када је кренуо за Београд. Секретар који је целат, а који у ствари бди да смрт на време стигне. Тамо горе у божанском секретаријату су сакрили срећу. Упрегни коња и зајаши змаја. У том граду ће се све завршити, запениће у дугом колуту неба свака последња битанга, у млину сазвежђа, ходнику без калема. Зато буди странац, састави траг, остави тај штит, узми дах, силазиш, долазиш, враћаш ли се?

Безброј слаткоречи зачу Гаврило док је базао улицама. Сваки трен пред долазак га је од истине удаљио. Вешт и неспреман, опасан и прек. Ни од анђеоске дружине се није био опростио. Сасекао је крила са свежим ранама на истом месту па се појавио злехуди угрушак и пена новог бола. Пошао је био низ парафинско црвоточје, у накарадним, у златним чизмама хермафродита. То цео век пумпа, бензин гори. Негде смех се чуо, кратак али слadak, красан али масан. Ни пас нос да промоли! Ни топли бучни инсекти да тишину лепе на крају града. Још једино војник без прангије да прође.

Док дечаци бензином горе изгубљено море.

Онесвестио се Гаврило за трен, на зид се топли наслонио као некад. Треном сан уснио и магловите силуете на белом зиду са кога се љуштио креч. Била је то савршена слика какву једино сан сме дочарати. За столом беху хладне сенке, са врагом су картали.

У топлим данима на Каприју је смех дама које су пожуривале живот младим регрутима. Сети се песме, плаветне игре неба и обале, присети се ратне среће. Немирне игре света и сенке у којој враг блефира.

Нека скривене адуте покаже! Где? Где, сестро?

Небо доживело суноврат, сунце је брат. То небо које је нашим песницама крајња граница за стих и величанствене

речи. Али враг тад отвори своје карте пред регрутима. Три деветке, кец, десетка.

У руци је војник држао две даме, осмицу, две шестице. Војник подиже поглед. Војник зачу како заграјаше сенке за столом, певајући испод стена на Каприју, и безнадежно и тужно. На хладном тавану рата певајући дезертерску песму о слепој домовини.

Враг се насмеја гласно, заувек га буди.

Наишли су чудни ђаволи, размилели се.¹¹

Низ Орлово брдо, Глумчево, Милићево, Малешко, Туртино, Водичко, Васино, Ерино, Голо, Бело, Лисасто, Лозовичко, Пашино. И Лабудово. И низ вене жуте паланачке, од дувана или жита, од синоћних трагова који на сунцу добију златан ореол и златно срце. Само настави, пријатељу, то река још пева, каже му старац у Кнез-Милетиној улици, слеп и диван као *кип који пада и одбија да задржи своје име*.¹² Јер се вредност сваке ноћне лудости мери уз бурек и млеко, мери се јутрос, да се измери. На ова врата, отуда, ред нестанка, пријатељу, или ред трикова? Дођавола с тим! Не продајем ја ништа, не цењкам се, не бежим више – каква вајда? Него удри доле улицом, удри више од знаног пута јер само се тако дође...

Хоћу стари, не брини, каже Гаврило.

Затим се разиђоше. Гаврило је посматрао још чврста плећа старца и флеке од смрти на мишици од вретена јесени. Умреће од лепоте слепог лавиринта, од хајдука скривених, од голаћа и гребатора. На самом прсту његове силуете још је дашак света који са себе откида последњу боју. Кревеловски колач треном разнесен. Трагач за златом у далеком свету.

На самом свршетку сањареће важности.

Или нигде.

Бежи зеко, бежи још даље!

Приближило је подне, топи се лирика Гаврило. И лирика, кука и мотика. Ко чека – дочека. Човека је смождило време у невреме.

Нетом Немањином.

Јел' овуда?

Туда. За трен ћеш бити тамо странче, за длаку.

И Гаврило на безнадежном задатку покуша отети се из града и град од врага и врага од последњих лудих љубавника. Љубавника са *пољупцем од радијума*¹³, како рече један француски песник недавно. Сада се и душе анализе умивају три пута на дан, мисле на вече где ће лудовати. Празне улице цвиле под кораком још увек. Још много пре и много после. Самоћа их ружи, и ту женску намештеност и прелепе бубе, ваниле женских руку, плетиње и ткаље а прелепе бубе. Чула од магнета, сокови су дрхтећа чула, сапета, у биљуру лепе очи виде. Неко ће хировито разрешити све ове загасле уре, одмах близу Министарства пошта, Савском до Мостара и горе према Топчидеру. Ни Сењак не јењава, ни вењаци тамноплавих винограда које птице чувари незрелих гроздова милују. У једном винограду чује се жамор, и мрмор, далеки говор. Ђорђе Јовановић је то у својем винограду сакупио дружину. Левичаре, кују неку надреалну заверу он, Оскар Давичо, Коча Поповић и Ђорђе Костић. Ко још? Али, и ко сме? Смеју се загонеткама трулих лубеница, трулих усана, трулих кобила и труба.

У истом тренутку сат пузне са руке невернице. Она бедна и смушена, шта је учинила, шта је учинила? Преживеће или неће још данас неверница одувати патину која пада на песму њена сна. Да и црни гавран види њене мисли и борбу коју бије у телу, у смеху и бодежу, на плохи Савског језера.

У смеху и бодежу.

Црни гавран.

Око.

Видео је железнички мост, железни од чекања и махања деци кроз сва будућа времена и успомене. Они су свевидеће око на прст-обарачу, па сликај – нек' и на врата са одсеченом сликом. То свици сунца, свуда, посвуда... Али, свакако не верујући речима од малопре – шта њих две могу сада поверити једна другој? Хајде, молим те! Заливено цвеће већ од жеђи пева, сестро мила! Каква су ово, бре, времена? Да горимо ко свеће, као локомотиве, сестро мила! А шта ће друга мислити у истом часу? На ледацију или на свилу? На умир или свемир? Мислиће на велике шарене баште са бонвиванима и филаделфијама, на шуштање кисеоника, на пољане свакодневних сланих суза. И њихове повести. Подсвести, драга моја! Они огртачи магле и церемоније којекакве, и рукољуб. Слатке заставице на ролатима, прсти на маркизету отмене гузе, њихање стаза низ водоскок тог шеталишта на Топчидеру. Онда воз. Онда путници.

Летњи трамвај донешен руком у тај зелени мир, где чак и бара дрема. Онда је трамвај зашао међу украсне врбе, међу кровове подземног света, низ кровове, низ расхлађену дијалектику, мангупи, низ петелке шпијуна, у замку отровног акварела. Додирни купаче на језеру, маховину на којој сневају инсекти.

Уђи у балон меланхоличног интригара!

Онда је сео Гаврило да одмори душу и паралелни свет. Једва је чуо неке гласове и како крв бубњи у њима, безбрижне градске луталице и невидљиве сове, зодијаке под стопалом, увек пливаче шампањца.

Стаза пред њиме. Метастаза. Један мајстор на чешљу свира на лепој даљини. Један сливник препун слика, један траг

препун носталгије, један поподне. Удахну одмора добри Гаврило, и тога трена, и другог и тако у круг.

Музика се чула.

Дечак у љубичастим ципелама прстима стегао нос и декламује – Сутра у пола шест, Бетовен, Шарпентје, Моцарт и Дворжак! Каква дружина! Само петнаест динара за улаз на трећи симфонијски концерат!

Дечак уњкаво понови. Музика се још чује ко уме да види!

Само петнаест кинти за улаз, сутра у пола шест!

Добро.

Биће елегантни гости, нема шта, флауте и фагот, кришом љубакања која прекорни нису смели, банатски полумесеци, осмеси нових авантура и златне рибице неме. Опет. Доћи ће маскенбали на време. Годишња доба бедна у лето, летимична лети, летела би сва та деца на кометама и репатим звездама, па и за њима би полетела деца. Расцопаних колена и жутих повика, тако једноставно лепа да их здравље послужи. Погледајте их само – биће то динамит-даме и врли момци једнога дана! Нема да бринеш! Искуство се никада не прекида, драга моја, не, не, не прекида се.

И хтедох ти рећи да сам чула за беле мачке шарене, ни беле ни шарене, али више беле и са малом шаром на видном месту. То ти је то.

Светлост прави живот. Гаврило је још ту, још задихан у осовини злосвета. Ко то не би видео. Па још странац! Само је питање када ће га открити жбири које држава плаћа за цабе.

Није за цабе! Сваки је динар паметно утрошен да би краљ могао да лади јаја!

Јест.

И краљица да прошета гузицу.

Јест.

И официри из камариле да искрешу гувернанте, собарице, куварице, несрећнице.

Јест и то.

И да министри пођу на крканлук.

Све ти је то тачно, куме.

Човек је бољи кад ништа нема.

Бољи.

У истом је тренутку на другом крају града у болници било време обеда. Неизлечивог су посетили рођаци, сватови, кумови, даме, неверници и црвенокоса деца која лудирају до вриска. Дођавола с њима! Бестрага отишли! Зашто не пусте пијавице да му наздраве? Неизлечив. Неподношљив. Губитак.

Мрднуо је Гаврило прстима у ужареним чизмама, и прошао руком кроз спарушену косу. Био је близу Расадника у Часлава Жупана, у петровданским овојима чудо-сна. Ко је још веровао у чуда? Али не марећи, разумео је да и Света Петка треба да жари и пали ниже улице Војводе Мишића, Игоовом и Огњена Вука. Шта вели у том тренутку гиздави Лаза Комарчић својој драгани?

...кад пођосмо зеленим уоквиреним стазама што се тамо гранају и провлаче кроз безброј цветних алеја и борореја, који су често пламтели најразличитијим бојама ружа, каранфила, шебоја, врбена, каначичака, кадивица, ђурђевака, белих и црвених камелија и свих врста бодљикавих кактуса и другог сваковрсног цвећа као што је по свим кутовима овог заносног врта, као у некој чаролијској ватри треперило и одсјајкивало.¹⁴

Добро де, Лазаре! То се слегао свет на купалишта и паркове, у бање испод 40 степеница сунца, јер кад мине подне, тад и врелина попушта...

Шипак!

И жега ће да изгори, Гавро, помисли, и све што ови бледи људи буду говорили, мислили, крили, јели, пили, дангубили, лагали и китили – одлетеће завејано у лудост и лудило, кружило, витлало крилима, крило у вештачком тужном бидермајеру од јутрос потрошеном, чекало без невена самртне беле сезоне. А без крила ништа не унем, пожали се у себи Гаврило. Само за грешку се бесконачно нађе времена. И сада грешим. Грешке без конака. Хвалисавци.

Види парк! Не плачи, бебо!

Још се растеже тугаљиви шећер-шлагер негде. Гле незваног госта у заплесаној дим-алеји, топли револвери и аутомобили иза обељеног газдиног конака. Револвером. Оним страшним ножем, Гаврило. Равнодушан остане свет који се не посматра, диван који се не види. Донеси Вајфертова пива, голубице!

Разгалио се баритон па се голубица окрене, одлете. Изнад чоколадних река и реке, двоколице јуре и званице, сватови и ђаконије, река речна, један град, београдли-кула и уморни сахатли-корак. Један и пет. На језику бицикала и опанака, паланке и моторина, троточкаша свилених буба, мачке која се прикрада и каже да је Зуба краљ Београда. А Зубизарета краљица! Веруј ми.

Видео је децу како пуштају малене змајеве и сустежу дешпек-сузе као у најбољим причама које ће зајечати када загрле ноћ. Тако дрско се понаша пред децом попаљеница мало старија. Неприкривена јој минца пева. У шумарку, у буцаку, у сунцу.

Гадан свет око фонтане и водопрска. Две даме које у Јенсеновим костимима гребу се немилице. Један их је господин укорио када је видео дирижабл. Покретна лудара пева! Из очију неограничене елисе. Какав сој и каква дружина! Да нису они?

Нису.

Јел' умире стара дртина?

И друге речи које Гаврило више није могао чути како се удаљавао од стварности, дремљив као пас, да на грани одмара сан.

Успаванка кочијашка, варошка.

А који минут касније одлучи.

Ђенералу је била пуњена глава. У његов мундир ускочио прозор, кроз прозор привирио, вирнули зуби, као ујед, као језичав угарак, као плава глава. Већ спава, дртина матора. Убиј га одмах, завриштала је, убиј га, згроми га, зашта си ту! Уједи му срце, вришти она као дијамант, гори као тотем. А младић се спетљао, посекао, ето баксуза.

Не могу.

Не можеш? Јеси ли рекао да не можеш, баксузе? Јеси ли ти мушко или шта си?

Опет вришти.

Не могу, па бог.

Она зграби маказе из његових руку и ђенерала избоде по грудима и трбуху. Нема крви, само рањени врисак њен. И врисак и мржња.

Он је мртав, каже младић.

Није мртав, претвара се матори јарац!

Мртав је.

Није!

Ма, мртав је. Скроз је мртав.

Девојка се хистерично окрете ка младићу држећи маказе као мач. Ко зна шта је све спремна да учини и младић устукне пола корака. Она опет ка њему маказама, он устукне цео корак. Она замахне кроз ваздух својим мачем, он јој залепи шамарчину. Тада се све умири. Ђенералска лутка на кревету јаукну.

Гаврило покуца на врата, два прага над улицом. Ту су један прозор и врата, брат и сестра, маказе.

Куц, куц!

Соба и кујна на мансарди – 600 динара.

Пише на папирићу са длана руке испод прозора.

Још и флека од стогодишње крви, уметнута.

Куц, куц!

Тишина тихо припрети, сунце уздаху.

Куц, куц!

Ево, одмах, чуо се глас уморан од вриска, тако отужан да је Гаврило хтео да оде. Да као дугокоси капетани језерских планина задржи време и тактику. Да избаци из црева китњасту науку и схоластику, мрцине и вампире, смрскане лешеве и мртве главе. Линцуру од уре, сва своја набрекла говна из промењене сржи. Песмице се сети, осети.

Гаврило и Лена

то су пара два

они ће се волети

до краја живота

У том кратком делиријуму пре него се врата отворише и пре него је угледао разроко, пепељасто лице једне кћери,

Гаврило је хтео да све парове и љубавнике одагна из света, дечурлију пред којом дрхти душа лакрдијаша, извиднице и сентименте, сентименталне болештине што се у августу паре, патетичне буразере, мудраце на лаким и певљивим језицима, на грленим, шумећим сводовима, зујећи, благодарећи смехом из нехата. Све је то кајгана, греха нема! Све дендије, тотице и швабице, јаничаре, удворице, макабристичке таласе које рука осети, срце огледа.

Ви сигурно тражите собу?

Аха, видео сам да овде пише.

То је лепа соба, са кујном. И Сава се види са прозора, каже разрока кћер.

Нека. Да платим.

Нећете да погледате пре тога?

Верујем вам на реч. Узећу собу.

Па... како хоћете, али то је лепа соба.

Гаврило ни у једном тренутку није био сигуран у које разроко око да погледа. Није био сигуран да је добро учи-нио, да је нашао начин да сатера бекство.

Ви немате никаквог пртљага осим ранца?

Немам.

Добро, само сам мислила... Пођите за мном.

И у свој корак чуо је песмицу.

они ће се волети

до краја живота

Зазвонио је телефон негде у приземљу куће, одговорио је младић чији глас је Гаврило чуо кроз данас-прозор са улице.

Или га је неки кесеџија убио, каже младић свом саговорнику на другом месту – То је било у среду, да, у среду, метак

у чело усред Топчидера, кажем ти. Да. Аха. Ма, кажем ти, полиција ништа неће открити када нису до сада... аха.

Мора бити да је глас са друге стране света нешто важно тртљао и млео. Једва је младић опет дошао до речи.

Има и жандарм попуст на овај жаропек, кажем ти, и они, бре, пуштају мозак на испашу. Да. Неки Аца. Да... Аца Бамбур. Добро. Кажу да се чула певајућа дружина. Лешинари.

Кораци на мемљивом степеништу сва су тишина.

Јесте, јесте... говори младић у слушалицу.

Кораци још, на степенику, два, на сени.

Добро... јавићу ти, не бригај. То је све што сам чуо. Видео нисам ништа.

Последњи корак као стих прену.

*Чујеш ли, за целу бајку што није био живот?*²¹⁵

Као жаока. Као неко угасло вече, претња, слутња, шар шарени раширио. Кад крочи на мансарду, у кораку иза разроке кћери, Гаврило је брзо испрати преко врата. Осамљен је био срећан као облак. Срећан као морнар.

*они ће се волети
до краја живота*

Али воз на мосту готово није лебдео. Гуско мала, каже човек у возу, цури шапутаво. Галантна швалерација, молим. Да само трен јастук мој омиришеш па да се сетиш неког хладног каравана који је туда пролазио. Јутарње су богиње свежије од ноћних, руменије на препонама, зрелије у уснама. Ја ти гарантујем. Када смо били купачи испод Царске ћуприје свака се девојка надала. Свака! Па кажем себи

– нагази! Да се огледају пегази. И ништа онда није било намештено. Такав је био свет.

Гаврило се извалио на велики кревет. Горе је велики свод. Последње велико мување.

Знам ја да свет данас говори намештено, за лунетичне студенте и башибозлук. Тако је и никако другачије. Потценили су малу гуску, певали о лезбијској рођаци, о Смит-Весону и једном пуцњу у лепој балканској земљици. Којешта! После ће доћи глумци и глумити ред, неред ридајући, земљицу не додирујући у величанственој расправи о ратним пацовима. Којешта, кажем ти. Мала гуска зна знање.

Гаврило осети како су се у војничком ранцу крила већ усмрдела. Базде као смрт.

Месечари од дневи, да певају ђаво да их носи, из воза којим путују пазарлије и сатурнали. Њихово је ово време. Светлуцајући из дробилице епохе, из онтологије дремежа. Хууу-хууу! Нека се још шегаче авантуристи, воз да их носи, за Трст и Сегед да их носи, вест их носила. Даме међу свим приликама беху на необичном месту у хаљини следе музике, неке тужне паучине, али музике. Међу скровитим речима, мој мед-медени, светлуцајући лимун-лежаљка. Ни убиство. Ни воз којим се посећују звезде празницима и на кирвају. Види како савршено ћути а не вртирепка!

Зрно прашине прасну.

У окно.

Хууу-хууу!

Видиш, брале? За сеобу снова немаш где пристанак тражити. Немаш и готово. Ич.

Златна љуска језика надева. Студентима који још вежбају стреличарство и хоће да служе коњицу треба рећи. Остали,

само ретки лампиони отровног подграђа, и квит. Нежне алапаче и проводацике не слуте шта студенти смерају.

Гаврило се тргну у полусну. Воз будућности не слутити. Једва да дише, више.

Карту молим, дрекне бркати делија. Добро захвати погледом, увежбан и опасан, још чио да закера. Једна жена носи урмашице, ванилице, ораснице и слатке кифлице, дрхтаву руку сакри. Један господин то виде, један дечак опељеши неког ремца, ремац пружи картончић. Тикет за свет. За свод. Или тикет до бедне границе.

Не филозофирај госпо, граница је бедна! Само црта. Граница свода смештена у кутију, слатка граница свода. Троше ремци па прде у ветар, чујеш кево, чујеш ли воз, видиш акробате на жици?

Када се ништа не чује – ништа не остаје.

То је буђење певајућих фосфора.¹⁶

Кртице раде у кртичњаку, сестрице слатка, деца су у кутији кучиће била понела, шибицари навалили. Нека буде, Гавро, видро премазана, нека буде са једним оком у сну, јурцајући реком.

У полусну ти певај.

Као када би бежећи пред потером, човек посустао. Убица није имао самилости да га чека. Убица га је убио усред неке недођије у коју је аутобус ретко долази. У зао час, за нечас, прву кап ноћи. У кишном делу света. Пребацио је торбу преко рамена и са пиштољем у цепу стигао је до првог дома белог у сумрак. Без пребијене паре, без кинте, ни филера, ни динара. Онда се на веранди упали млечно, мутно светло и зачуше се пуцњи. Два пуцња, затим још један,

усамљенички, исцеђен. Птице и звери су ослушкивале кроз кишу. И немирне цукеле су залајале бесно испод планине.

Свет тихо заробљен од сребрне кише, било која два света, било чија два света. Блистале су од ње гране на дрвећу, стизао је мирис дима из оцака, мирис земље је опијао. Мирисао је сапун, бензин на рукама, огрлица пса. Докле поглед сеже све је дрхтало од студени и влаге. И месец је од студени одскочио далеко иза кишних облака. Птице су се криле у чемпресима испред куће, дрхтале, као на северцу, премрла срца.

Погасио је светла у кући и погледао је кроз прозор, низ време. Видео је туђа дворишта и капије, фењере, бицикл, дрвене сандуке, цреп, степениште новог сазвежђа и полусвета. Осетио је зној на рукама али хладнокрвно прескочи тела побијених. Са стола је узео кључеве од кола.

Његов је мирис поново изазвао цукеле у близини. Зарежали су са пеном на језику.

Бели Фиат је недуго затим клизнуо цестом као дух. Нека деца су трчала дуж једне ограде, нека деца су плашила птице, две жене угасише светла у трговини. Нека деца су очекивала аутобус из другог света.

Који је убрзо стигао.

Београд, сељаци, повика шофер. Ко тражи наћи ће! Ко је дошао да сања, побећи ће! Ко уме, умеће и овде! Јесте ли схватили, сељаци?! Хајте сад!

Београд! Последња станица!

Мртав је, кажем ти, каже брат.

У ваздуху тајна. Шећерана тутњи иза крошања у дворишту и њен мирис гори као младост, слад пени као ишчекивање. Довикују се негде, мангупски дотерују. То су београђанска деца.

Старо ђубре је мртво.

Јесте, смири се.

Како да га склонимо одатле?

Склонићемо га, смири се сада. Ево мирише шербет.

AGNI MASS

Томислав Ђеранић
Agni mass (1991)

ЧЕТВРТА ГЛАВА

говори о реци, људима који су од жеге побегли из града. На Савском купалишту било је 20000 купача. Гаврило се умешао у безбрижну гомилу. Очекивао га је последњи задатак који је избегавао. Осећао се све лошије па је пустио да река однесе његова крила. Пронашла их је усред зиме једна лепа девојка на Охридском језеру.

*

А ту на Хиподрому све се припрема, припаљују се ждрепци за утакмицу поподне, можда сутра кад господа похрли. Ко ће га знати? И који је дан данас, момци? Ужурбани, а коњи дивни, да их гледаш, голубице моја, да од милине Саву ту прегaziш, Саву мојим рукама и да видиш онда! Честитих намера, честитих.

Када је из свог полусна поново ђипио на улицу, не обазирући се на речи разроке кћери, Гаврило је прошао Ситничком и Манасијевом улицом. Доле на Мишићевом булевару певали су цврчци поред кола, Државна штампарија је светлела и лудела у сјају. Миришу речи, словослагачи слажу, лажу у новинама.

Тетка је била недер!

Виче. Одзвања, уморан глумац клону. Театар је попушио кроз тартар. Да вришти кроз 700 кафана паланачких и

белосветских! 40 банака сикће лову на Седми километар, 7 шваба, 9 кочијаша, 2 јелена, 3 шешира, 2 златна кума, 3 сељака код 2 бела голуба!

Навали народе!

17 динара за кило халве код Пеливана!

У Васиной потражите БУДУЋНОСТ јер тамо је наш биро за дискрецију!

Навали народе!

Тетка је била педер!

Удри!

У два слепоподне се Гаврило изљубио са реком. Река будна, говори жарнија од лепоте. Дебела и муљевита са песмама у себи, и песмама мужева, муљевита као старо око. Као да светларник светли у њеном трбуху, као да девице плешу, као да богазе порађа. Олујне стазе и богазе. Баш на том месту је њена дубина, руб мистериозног сумрака испод блиставе површине. Из своје дубине рој река, стари врач, врачаре и стражаре модре. Да тама не види по дну флашице од колоњске воде, завере, стари пианино или други смет. Други свет. И да расејани ђаци револуције могу одбећи, хедонисти и ладолежи, двосмислице и добар-дан, сво срце божанске логике. Па, шта рече, реко? Кријеш у златопису своје таласе, муљописе о гражди, подводне беле хотеле, водописе и семестре махале и трошарине. Турски слављеници славе, Јермени славе, Цинцари, чудовишта речна славе. Поју још више као бронзана пена. Река је саучесник, иста, са меденим тенем смрти овог дођоша, и свих ђилкоша саучесника, који се играју, ево, са својим главићима. Раширили се. Демонска је то природа, помисли Гаврило - чувај се, погни рамена.

*Ако се не надаш неочекиваном, открити га нећеш, јер га је тешко пронаћи*¹⁷, шапутало је иза Гаврила.

Док сећање вара. Варка и мала барка у којој вара васцелим животом. Крила су натрула, на смрт базде. Усмрдела се. Када их је на лепом белом сунцу показао ухвати га слабост. На сваки је додир отпадало бело паперје, перје се топило, трулило истог трена. Скиде кошуљу, погледа свуда-куда као што је и увек. Прави лепотан, блистав од воде и супстанце као нека веленаука, као посебан нови језик који се лепи на барже и скеле. Стоји у фантастичним дверима, у великој брзини, ратоборно као у раму од смрти. Уживај Гаврило, бриге су далеко, а још је песме.

Мој Миши-лааа-неее!

То аласи у трик-мајицама, по средини круга трик-времена, на раздели трик-живота. Што да се не веселе? Од Обреновића је још остало весеља. Краљева својта је на подводном сунцу играла, буразеру! Када крену бујице у зиму ништа од чудеса! Сада у подводном сунцу има да држе небо, подводно, расуто, зборано у крпљеним аласким мрежама. За пет пара, за златну речну гриву, седмо небо и седма врата затвара. Брда и долине.

Када би река могла да се на себи огледа – небо би била!

Небом, као улицом, прође после.

Перо по перо је слагао на сунцу у мртвачком, неприродном реду. Сунцем неговао и руком. Скинуо је чизме и спарушену крв са прста.

Погледом је испод железничког моста пратио реку која односи своје даждевњаке, копљанике, своје горгоне и кентауре, пеликане, пеливане и локвање као телашца, безазлене змије као очи. Продавце трске, жентураче, кепеце,

силуете. И ваше лепе беле груди, нема шта! Као мимикрија која засија под крововима! Нема шта, прелепе.

Гаврило се свуче у шипражју и окупа. Као велики београдски Намерник, витко као Победник, сурово као сечиво. Река му је пријала па су га тише болеле ране на раменима. Захватио је руком по муљевитом дну и реком су отекали дани, мраморни дани, јатаган дани, Јатаган-мала, Босфор и Дарданели, Елдорадо и Жагубица. Ђуприје, шалваре, шљивари и шупци. Руски цар и Грчка краљица. Сибирија. Пера Свилени и Млади Арапин. И сечиво попут месечине отече речном реком. Хвала-довиђења. Хвала-и-вама-довиђења!

Полупани из неке крчме скочише у реку. И планине скочише у реку.

Змија сакри реп у словенским голим брдима. Засјаше наушнице меког неба и ђинђуве сплавар-гусара. Стигоше духови шајкаша са прстеном. Мирише шербет. Лепа слика Гаврила.

У разводњеној бози од живота, драга! Лаке преваре, слатке речи и цап! Боза од преваре, боза од смрти, разумеш? Не. Њен је песник неразмљив и сладак, без пара али нежан, о свеколиком свету сања. Није то лако! Причао јој је да трамваји лете, да песме иду као алва, шешири и аутомобили исто, и да ветар увек у потаји вреба, и да Ратно острво лебди у неким сновима, трачким сновима, рекао је, из северне земље на јастуке и хумке. Тако је њен песник римовао. Њен песник који велича. Песник њеног детињства, нема шта, лаког сећања, и детињства, апсолутно. Рекао јој је нека мртви плове реком, мртве битке, мртве љубави и утрке, мртве строфе и бајалице, лађе и мртви победници. Борци, венци и писма мртва. Твари, ствари, њен песник је загрли.

... пао међ' воде случајне.

Оне ме носе.¹⁸

Гаврило одлучи. Спокојно направи мали лафет од сламе и војничког ранца. Положи крила и пусти да их матица реке однесе.

Ово је чудо, каже девојка.

Смогне храбрости да заглади бела крила на венцу од сламе, и од речне траве и грања. Један војнички ремен, времена која носе у Краљевску морнарицу. Пристаниште под ледом језерским. Град магла сакрила у зиму пре неколико година. Лед дахће. Или младост.

У Охриду је, каже поручник.

Вишицки је пронашао девојку у некој гостиони у којој су се купали морнари. И ремци, регрути. И ћифте, и курај-бери. Неки кошчати ремац-приморац био је са њом. Били су голи и страствени када их је затекао.

Он је Сава, рече девојка Вишицком.

Ремац је испружио руку да се рукују. Другом је држао зелене војничке гаће. Зној му сија са лица. Живот.

Он може да ти набави, опет каже девојка.

Вишицки упитно погледа ремца, ремац девојку, и ноћ погледа девојку, девојка је сан, анђеол.

Умеш ли да држиш језик за зубима, пита Вишицки.

Ремац климну главом.

То је опасна ствар. Осетљива, каже Вишицки.

Хашим има хашиша.

Када би могао да јој то донесеш?

За неколико дана. Он долази из Бугарске идуће недеље. Ја то знам сигурно, једино ако жандари нешто не покваре.

Ко је Хашим?

Хашим има хашиша. Хашим је сигуран.

Ја не бих желео да изневерим неке људе.

Нећете их изневјерити ако Хашим дође на вријеме.

Вишицки је без речи климнуо главом. Био је лукав, био је проклети лажљивац и опасан. Ремац је ризиковао, био је нанадано смео. Девојка умотана у деку знала је да је храбар због њене лепоте. Зато је она с њим делила чари. У његовој је ватри. Као лед. Као сноп светла.

Је ли ремац поуздан, питао је Вишицки девојку наредног јутра. Сутра. Јутра да дели са Вишицким било јој је огавно и мрско. Био је импотентан, груб, био је нож од човека. Оштар.

Јесте.

А тај Хашим?

И он је. Али нико не зна ко је Хашим.

Вишицки ју је онда зграбио између ногу, додирнуо је срж. Девојка није волела његов поглед, плаве очи због којих је био пола сенка а пола празнина. Ни сенка ни празнина. Само моћ заробљена у витком телу. Пустила је његову руку у тело. Изви се бела, официрски жељна. Вишицки јој брзо раскрили крила и поче љубити свуда по телу. Тражио је од ње да пушта ветрове, да отвара свод, да лаже, да моли. Да буде лепа као илузија.

То је анђео.

Који гори.

Док није молила да престане.

Саву је поново видела после неколико дана када јој је донео најбољег хашиша за Вишицког.

Јеси ли се јебала са њим, питао је.

Јесам Саво, то је мој занат.

Јебала си се са оним цукцем који мисли да је Бога за јаја ухватио?

Јесам.

Каква си ти жена?

Заћуте обоје. Жмуре. Затворили све двери небеске и све камелеоне пољубили. Све, свет, светла, светковине. Какав је ово крај, ушљива морнарица и ремачке курчине? Појебаће те цела дивизија, појебаће те и Шиптари, и шпијуни, и багра. Мислио је како ни сећање не може да задржи у телу. Ни вест, ни изненађење, ни сласт, ни сећање. То је празан месец изнад гостионе.

Каква си ти жена?

Дим хашиша заколута међу њима, заколута очни беочуг. Заколута, измени.

Саво, каже девојка – не размишљај о томе. Ни о чему не размишљај када си нешто већ учинио. Не поправљај учињено и не вади се.

Ремац испи ракије.

Ремац уздахну.

Kraljica „Mladosti“

Томислав Ђеранић
Краљица младости (1990)

ПЕТА ГЛАВА

у којој Гаврила поново затичемо у граду, промењеног заувек, изгубљеног до пола. У рано поподне губе се све наде. Гаврило налети на метеж испред кафане Сложна браћа. Један млад Циганин је ту убио човека у тучи. У близини се састаје са де-чаком који му износи своју молбу. Истовремено, у Триглавској улици је спровод младој балерини Нати Милошевић.

*

Пошао је дућан-Сарајевском, друмом занатлија и дућанџија, Милоша Поцерца и Војводе Миленка, приде Вишеградском, и Милоша Великог где је укачио на летњи трамвај. Толико да ручак омирише. све лепше и лепше, да мирише лакрдија и на-чета диња.

Јуче најтоплије у Подгорици – 39. Данас још топлије.

Хитрије момче, хитрије! Где ти је, бре, младост?! У оно време, твојих година, могао сам појести по пет баклава так-вих, и грчких и турских и из Египта, и да вином све залијем! Где ти је младост, а?!

У Бирчаниновој ни сенке. Ни у Илије Гарашанина. Само се облак исписује на беломе зиду, паунови и весели жандарми сликани пљувачком, шмизле и фуфице, топле шведце у ком-бинезону. Људи су туда прошли. Рандеву од батист-шифона,

молићу лепо, то је игра, не привируј у игру, у поносну мати чија кћери беше. Сада ево нестају у тафту и сатену, мало-по-мало, красноулицом, ситнокораком, за додир љубави. Свиленасти додир зелених јабука, пева, запева.

Гаврило је грозничаво мислио на дечака који га чека. Био је лажљивац. Био је спреман да лаж спере у звездасте нити закопчаног дана у вергл. Субота је хистерична њена булумента! Врева ласне милине као дан из рукавице. Беле трешње миловања севну. Кицоши прођоше на тај рандеву! Вергл који вергла. Где?

Ја мислим да ћеш наћи ако пођеш овуда, каже момак којег је срео. Један шеширџија, један колунџија, сладоледија, па ту! Бићеш на правом месту.

Буди курвин син, каже тихо Гаврило себи у браду. Све што никада не би смео.

И не би отео ко из сећања ту гадост.

Онда неки весељаци.

И вергл утихнуо изненада. Капуцинер пожуре да се пење на облак, ногавице новог оркестра, зујне речи сенке шешира. Београд, Гавро! Приговори, љутње, дерт и празне Теразије. Топли ваздух звезде над тим Панонским морем – па дођавола с њим! Где је то грех, дрекавци и грех? Ноћне речи шапутаве да набифлаш, набубај слатке речи! Имаш фијакер, па потегни момче! Ал' да срцу и сновима попустиш!

Зашта су снови?

Преваренима магла, а послови не чекају. Јок! Удесиће те овај свет! Са краватом на жутој топовњачи, пусти сузу на пети и не бригај буразеру! Више од овога не смеш.

Зуба је био краљ!

Свет од ђумбира мирише. Свет од пива. Пивска светлост, сцена.

Немој да придикујеш! Немој да ми зевзечиш! Нема лека тој јадници у новој хаљиници. И да тешке речи потегнеш – лека нема. Прост и обичан свет ће рећи – radoдајка. Зар се није јавно љубила на тркама, јогуница, црвен-фесић за удешеног момчину? Мален носић и црвен-фесић, не заборави драга такву љубав из недара. Лепотан за женидбу и његов црвен-фесић, мајко, и миришљава уља, грамофонске плоче за радијски концерт у пола два. Она спремна. У пола три. Његов је фесић-кад-у-војску-пођеш, патња љубавна, небеско одсуство. Још једна субота, још ова једна, до дуге године, Гаврило. Црвен-фесић одљубиће се за то време, уз ово-и-оно, када никог нема, одљубиће се на неком каруселу. Дивним брчићима да подлегне финог господина. Док скала на радију окреће као звезда и окреће као витло, Гаврило. Звик. Тај звездасти црвен-фесић као русалка у најлепшем муслину, црвен-фесић од лорбера и урми, кестена и зурли. Звик. Овде Радио-Берлин! Звик. Овде Радио-Кошице! У кошници, у кошници речи, речи препречи песма, леп белканто о пропасти. Ма хајде, о дворским лудама, о министрима, о футбалерима, о цепелинима и Бечу.

*Грус мир мајн Виен...*¹⁹

пева сада zgodни Цигојнер. Срце цепа, рез бријачем по небу успомена да срце цепа. Угнездио се у сунце од меланжа, у гнездо од лаже и паралаже. Прстима као каквом хемијом лопова, гласом по жалости неба.

Гаврило је застао да га чује.

Грус мир мајн Виен...

каже песма. Цигојнер се занео као срећник. Биће то војник млад, да се срећа цепа! Војничина, неће он бити само још један Цигојнер. Јер он уме од крви сунца да направи песму и да Рамона Навара победи у песми. Као кад пева

пред малом кућом близу Славије. У белом самртном жакету неке трагедије. Белим ципелама, белом кочијом, безнађем.

Неће он бити само Цигојнер! Гаврило му је то видео у очима. Момак ће да умакне животу, за длаку.

Бежи Циго!

Изубијала су га њена браћа, изненада. Зачуо се и врисак када је поломио кафанску боцу желећи да се одбрани. Неколицина људи испред Сложне браће устаде у метежу. Врисак опет, сестрин, драганин. И Цигојнеров глас као борба.

‘Ајте, маму вам јебем! ‘Ајте сад!

Бежи сад, Циго!

Неће Цигојнер да бежи. Хоће борбу, да промени свет који га је сковао у малом петопарцу. Хоће да пукне петопарац. Дрхти. У гневу је разумео да се бори за своју песму и за своју љубав. Боцом прети.

Бежи Циго!

Неће. Боца дрхти.

Бежи Циго, убиће!

Маму вам јебем! ‘Ајте!

Њена браћа кренуше на њега, њега је држао страشان страх или лудост. Тако неизмерно храбар и одважан био је само виновник несреће. Полукруг око њега су начинили, вребали су сваки његов покрет. Ништа од онога што је говорио и претио и храбрио се – они нису чули. Само је калем крви у њиховим очима севнуо.

У следећем се тренутку све завршило. Гавран је слетео на убијеног. Цигојнера у белом жакету су оборили међу поломљене чаше и столове. Оборили, навалили су и кидисали као пси, били су као звери. Покрио је главу рукама. Скупчан на поду, крварио је, није бежао. А у свакој је речи била смрт.

Није господине! Четворица су га одједном напала и Цига се бранио. Тако је било господине, каже дечак жандармима после.

Али Цига то није на време приметио. Нека двојица који су били у кафани изненадише га нападом. Једино што је још Цигу учинио било је да са боцом закачи једнога од њих, већ у паду, усамљен као див, за живот, за хиљаду година сна.

Та бараба га је закачила без душе! Стомак му је из цуга отворио!

Господине, каже дечак, он је бежао пред њима и они су хтели да га пребију. Он се само бранио.

Бути мали! Шта си ти, бре, видео? Бранио се, како да не! Ма он је убица, господине. Сви су, ево, то видели. Убио је, каже један од кафанских гостију, кукавички каже да брада му игра од немира. И од савести која се закувава – ко још зна како ће све то да испадне. Хоће ли још неко исто да каже? Хоће ли Цигу збиља да најебе? Требао би. Морао би, сигуран је он.

Жандрами су Цигојнеру заврнули руку на леђа и онако крвавог га посадили на столицу. Био је ухваћен, његова је песма била ухваћена. И његов сав свет. Није као пичка поустао. Испишао је слободу и то заувек.

Јеси ли видео?

Не.

Тако се дечак порадова када је приметио Гаврила, тако се исто помера цела срећа на државној лутрији, и ветар, или бакрено ниско небо када је Цигојнер после неколико година побегао из затвора да се освети. Да лудачки свој немир намири.

Па кад пре рат заборавише, пизда ли им материна! Сад су им Грац и Беч ту под носом, овако. Сиктер бре, сиктер!

То само пара врти где бургија неће, да знаш, каже човек за столом.

Јест, богами. Лова све врти.

И да знаш и ово – ништа више није као пре.

Није, сложи се његов пријатељ истовремено пожурејући келнера у Сложној браћи.

И за другим столовима, од вреве, од млеве и радио-милеве, из ничег шуме гласови. Како само људи верују у речи! Како само речи варају. Како се вуцарају.

Их, не треба кукати, каже бркати човек за столом – Човек тако губи сваку наду. Човек онда почне да упада у невоље.

Јест, за час упаднеш у неку невољу.

Добро, али ништа није случајно. Ништа! Колико сам до сада видео људи који су сами себе преварили! А кад себе зајебеш – е, то није случајно! То не може бити случајно. Прешао те је неко јер си му веровао, изгубио си неке паре јер си био много паметан, жена те вара јер си у кафани. Јел' тако? За све што си урадио чисте главе мислио си да је добро. И шта сад?

Том човеку брада задрхти од колебања и он запали цигарету. Чуо је нечију песму, ларму и галаму. Као када се страх претвара у претњу.

Ја, Томо, верујем у ноћ, рече.

И таман када је то рекао настаде страшна гужва и дрека у кафани. И врисак заледи срца. Био је то само тренутак пре одлуке, онај заумни тренутак када се све могло променити. Али Цигојнер је већ стезао поломљену флашу у руци бранећи се од двојице опасних младића. Цигојнер је био млад, млад и леп, имао је од ударца расекотину на образу. Сви су били напети као жилет, дрека несносна. Опет врисак заледи све сенке.

Виде како је Тома напао Цигојнера неразумно, у дивљем неразумном скоку који је Цигојнер пресекао разбијеном флашом. Лудачки је пробурасио Тому, не трепнувши од страха и беса, да је болно оку видети.

Као да је песма пустила своју крв.

А где сте ви били млада госпођице?

Извините... овај, у тоалету. Тамо сам чула врисак и неку ломљаву.

Ништа нисте видели, млада госпођице?

Ништа.

Жандарм који је младу госпу припитивао најрадије би је повалио у кревет. Тако је гледа.

Ухватила ме нека језа господине, када сам ја то чула. После сам чула како је Цига дотрчао и напао једног од гостију. Тако су сви рекли, да је у гужви сломљеном флашом убио неког човека који је ту седео.

Она зажмири од блештаве светлости са улице, сунце је озарило. Завртело јој је се пред очима, ухватила ју је слабост, слабост и лажљивост, кукњава и паника. Иако ништа није видела. Ни мртве београђанске перле са свода над градом, графитне и прелепе. Ни пакленске звезде у шику! Ни рањени прст тежачке судбине, ни полицијска кола, ни имена која шуме том градском шумом као шехер.

То су београђанске сребрне буве а не перле са свода! Тако је говорио Мони де Були. Од тих се збрканих идеја не види стварност која ће овом момку да изјебе судбину! Од збрканих речи не види свет, од светиљки тела не види чудесан свет!

Перле дрхте последњи пут, као да вичу на небо.

Гаврило ужурбано поведе дечака из тог кола. За тајне које то не могу бити, трачак наде ниткуда. Једино бекство или ћу полудети у хапсу, пси су око мене. Само жар жаруље.

А када је утекао, два се дана крио под земљом, живео је као мртав човек. У том је гробу Цигојнер решио да се освети.

Ништа ти не можеш помоћи Циги, каже Гаврило дечаку. Он ће да настрада и да се освети. Он не може да умре и не може да се спаси. Разумеш? Нема милости. Њега је драги Бог искушао.

Али Цига није крив.

Није крив. То је искушење.

Ухапсиће га, упита дечак.

И осудиће га за то убиство иако се он само бранио. Кроз неколико година умакнуће из затвора и побиће све који су криви за његово страдање. Никога неће поштедети. У неограниченој слободи у којој као да чува снагу реке у рукама и моћ опстанка заувек.

Тако ће бити, рече дечаку.

За тај један корак шапата на светосавском платоу. Ко је у колима што пројурише? Пред девојкама из женског интерната које су сусрели, блага окца, мачја. И пред том сиротињом која проси од љубичасте господе, проси од повести, одвести, скрити се одмах! Ратни инвалиди и лака беда, претешка да опстане. У Цара Николе, у хлебовима градске шуме, хлебове горуће ватре. У Крушедолској и Курсулиној. На церемонији Каленић-лакрдije, запустеле цике од мрамора, слике рото-романа, љубавних писама у доколици, Колосеума и Ураније овог света и века, калдрма смолна за узвик лепша. Тетовиране бразде још одсјајују, ватрују. Мистерични освит пустоши слегао на тарабе. И народ из целог краја слегао се на њен погреб у Триглавској улици. Поворка дуга као ноћ, млада уметница у смрти још лепа као ноћ, народ тужан као ноћ. Смрт нема краја, драга моја. Смрт нема ни почетак. Зашто се млад умире, где? То је

питање. За стотину година ће нестати цео овај народ. И све улице, и Молерова, и Мутапова, и Коче Капетана. Као да си круг написао белом кредом око живота. То ја мислим. Све ће данашња лудница да пребрише и да склони од историје. Чак и преци који су изјавили на Дунав да напоје коње... И ми ништа не можемо да променимо. Сахрањујмо онда, то умемо. Ми ни у анђела не би поверовали када би се сад пред нама појавио!

Не тугуј Гаврило, не веруј.

Нисам знала да је наша Ната била тако омиљена балерина. Нисам знала да су јој прорицали саме звезде. Нисам знала да ће ђаци плакати. Ни да ће звезде плакати.

Поворка са младом уметницом полази ка Савиначкој цркви где је заказано опело. Негде у мору жалобних корака је грумен хладне лепоте, тамјан-мирис, тамјан-месец, бели лабуд смрти.

Ја сам желео да дођеш и спасиш њену душу, каже дечак показујући на поворку са ковчегом. Посматрао је Гаврила без наде и без молбе. Његов је глас био као прошлост. Као бледа, фантастична силуэта.

Хоћеш ли то учинити за мене?

Не могу.

Дечак му није веровао, ни овај свет у који је дошао. Он је дух. Овај дечак пред њиме је то знао.

Нико није знао.

Томислав Ђеранић
Хотел Императив (1991)

ШЕСТА ГЛАВА

нам приближава расплет романа. У шестој глави Гаврило жели побећи од људи и од самог себе. Како није могао разумети људску судбину, пожелео ју је од себе отргнути. Али без анђеоске вештине био је на искушењу. Видео је свадбу у Малом Паризу, одлутао је чак до Душановца и Звездаре. Чуо је звиждук. Узео је такси и одвезао се до трговине неког Черкеза коме је продао последњу пошиљку оружја. У међувремену, пало је вече на Београд.

*

Дечак ништа није рекао. Следећег трена нестao је у жалобном свету јер Гаврило није знао да открије ту тајну пред њиме. Није успео ни храбрости да му дотури. Ни пену живота на устима. Ни самртног акорда који се чуо над крововима.

Сватују сватови у Малом Паризу, јер сватови не брину Гаврило. Они не хају и не беже, преко мале ћуприје, ћупријицом, ћилимом за ћорку, 'ћери сановника и певљиве росе. Каква фела! Хармоникаш се одметнуо од свог детињства, стекао дозлабога, са рукама-играчицама као лак ветар. И стекао колајну златних зуба, иметак цео, све снове и жарки вео. У хладу пред пуном биртијом, модеран жар-вео, жар-птица. Тачно је четири. У урнебесној палати ваздуха цабе ће звонити.

Џабе.

Скоро џабе – модерне Батине џипеле!

За корак какав још нисте видели!

Допире разговор између латица песме, задње латице, око *полипа грознице*²⁰ и вртуља времена. Мртви песници говоре *заменице смрти*²¹. У лишћу шеснаестог сата, међу листове и пресни, *само лишће смеха*²², Гаврило.

Ђорђе Јовановић изу џипелу која га је жуљала цело поподне. Оскар Давичо се насмеја у сећању.

Зар није иста чежња у Врњцима и у Дрезди, или у Паризу и нашим варошима? Ко би рекао, Оскаре, каже Матић песницама говорећи Оскару – да се само неким неразумљивим језиком све може обухватити. Чежња и неразумевање су универзалан језик. Написаћу песму одмах. Заменице смрти, одмахну руком.

Оскар ништа не одговори. Марко Ристић накриви шешир. Чује се дисање шина и белог вина, у вароши од плавог ветра и празних белих столова. Неко оштри каму као дунавски обесник из топлог речног вира. Млад је ово век, млада несрећа. Младост шапута, него шта, душевна младост века и све друге побегуље. Побегуље из пуста ока. Корак-око као зимска мокра бразда, птице грнчарске узгред. Побегуље од мита и паланачког пупка.

За корак какав још нисте направили!

Али овај свет који је остао, кажем ти Оскаре – чудесан, чудотворан.

У том је тренутку Гаврило био на чардаку чубурске чежње, и песме, богами. Радијски концерат, молићу, тихо, тихо.

Ниске и лепе куће које су ноћни весници улепшали, власници прозоре насмејали. А укућани су се пред пут нашли у пометњи. У непотребној журби су журили, откидали су од слатке копрене путовања. Сударали се са лудим небеским телима кроз димњак. Што-шта!

И само мало даље, Гаврило је био на разделку Душановачког потока који овај свет дели. Предели свиле и кадифе, сто вишњеве руке и рибизли од бескрајног смеха, опет. Људи надвикују цео дан, целе дане, шпијају и преспавају, мрве заменице полу-живота, зијају дангубне дане. Или као кад пожар жаропека се разгори са руке.

Што се мене тиче, пријатељи, Маринкову бару треба почистити! И Циган-малу заједно! Ја бих ту направио небо-дере, каже говорник за једним столом.

Превара!

Нико то не памти, ни реч, ни злопитно време, ни корални месец кад ускочи, ни гнезда у недрима, ниједну једину реч право, равно у ништа. Душа да те заболи, брате! Ђаци као да занавек лудују! Бог је узео божије а цар царево! И змија у недрима!

Тада велики океански тахи затруби у потоку, затресе цео тај крај Београда, затруби на предивне дневне божице. Ножице беле њене! Али тој опасној игри у лудници петопарца нема звука! Ни звука ни дрека! Ништа се више не помера, чак *ни птице белог вина*²³, ни оне.

Погледај овога, рече неко у том крају показујући прстом на Гаврила – као да је побегао из неке регименте у Африци!

Свакакав се олош може срести у данашње време, потврди његов пријатељ – Лепо видиш да је неки мутан човек.

Мућак.

Опаснији.

Опаснији од кога?

Овај? Па глатко се види да је опасан тип. Хоџа као дезертер, као мачка. А мачка никад не каже када ће да огребе.

Мени личи на неку барабу. Са таквима ништа не треба имати, кад ти кажем.

Шта ли он тражи на Душановцу по овом времену?

Па шта би могао да тражи?! Ништа он не тражи и ништа не може да нађе. Кажем ти. Он се гребе за живот. Такав ти је то сој, таква бараба.

Нека официрска бараба из Београда је тражила да купи најбољи хашиш који имаш. Каже да је то за неке важне људе па мора да буде најбољи.

Каква је веза са њим?

Једна дјевојка.

Је ли сигурна?

Јесте.

Добро, каже Хашим отровно, отровно као мржња без анестезије – Када ћемо да се нађемо?

У кафани Климент, сјутра вече у осам, каже ремац. Топла људска пара у разговору на лед-леденој ноћи око њих двојице, који за тројицу вреде, мувају, шверцују. Ремац у шињелу лагано дрхти од зиме и друге неке неизвесности. Хашим задигне крзно на реверу црног капута и убрзо се изгуби међу пролазницима. Сигурно је приметио како ремац сакупља храброст.

Оном твојем официру треба да кажеш да дође сјутра вече, каже Лени када су отишли у собу.

У мојој соби као и увек, Саво. Ја после овога одлазим одавде. Немам шта више овде да тражим. Покушаћу да нађем везу да те пребаце за Београд или негде ближе. Видећу шта могу.

Нећу ја да идем одавде, каже ремац.

Лена га погледа на начин који никада пре код ње није видео. И момачки занесено је знао какав је тај њен поглед био. И нестао, за трен.

*... где си било јање моје
где си била душо моја²⁴*

Истовремено је у охридској касаби Хашим био у кругу неповерљивих и спремних на све. Вишицки је био негде у близини као сенка. Полуљуди и сенке, живост вароши и музика, музика се чује. Песма је лек и самотиња, дим из оцака румени се над кровом. Искре и ватре су румене. Оне горе. Некад и језеро гори.

Контрабандисти и лопови у полумраку живе, као да зову а не живе, тргују сан света на кило, на метар, за спасење. За подвиг, братко, ко си?

Хашим је себи обезбедио пролаз за бекство, ако буде требало, злу не требало. И Вишицки је пажљиво мотрио на сваку реч и сваки покрет. У врећици на столу био је хашиш. Вишицки изброји новац за Хашима и без речи убаци у своју официрску торбу врећицу са стола.

Ово је најбоља роба, није македонска, каже Хашим бројећи новац.

Вишицки само неприметно климну главом. Очекивао је да Лена пође са њим, али она је стајала код прозора уз ремца у морнаричком шињелу. Вишицки је погледа. Она обори поглед. Ремац је у џепу стезао тешки војнички пиштољ, гореле су му звезде у очима.

И Хашим је то приметио, видео је као по дану. Извукао је из свежња неколико новчаница које ће дати ремцу. Није

мислио на девојку, није грешио, није ником веровао. Само те звезде које светле као по дану!

Вишицки је суздржано климнуо главом у знак поздрава и изашао. Од духа на том месту је затреперила петролејка. Сенке на зиду се померише, променише своја места, додирнуше се на свом немом говору. Хашим се озари погледаом када из унутрашњег џепа извуче кутијицу са наргилама. Али чак и у том извесном тренутку он је био опасан човек.

Познајеш ли Хашиме, каже Лена - неког Гаврила?

Хашим то питање сигурно није очекивао али није се открио. Његова *маска на лицу пати*²⁵. Наставио је пунити своје сребрне наргиле. Онда одговори. Као када карта клизне преко зелене чоје на столу. Толико чујно, верно, јужњачком језом.

Не.

Тај Гаврил је нека веза, каже Лена. Говори руски и енглески, кажу да ради сам и да је непредвидљив.

Нико не ради сам.

Гаврил је, кажу, најбоља веза са Русима. Ја тражим ту везу. Хоћеш ли ми помоћи?

Знаш, тај Гаврил не постоји. То је само име које неки људи користе у опасном послу. Гаврил је само права реч.

Лену је неверица улепшала и била је прелепа. И сенке су је улепшале. И мистика једноставних речи као цело језеро на чијим је рубовима лед. После тих Хашимових речи у њеном се телу силе притаје. Али ритуал је завршен, наргиле су напуњене. Хашим је елегантно и лењо обишао око стола. Доле у охридској касаби је горео живот као водопад, као сахаринске песме, као џабана, као врукат, као свитац, као ковач, као смртоболна грозница. Персијска ватра разгори бели дим, а наргиле узлетеле на тој ватри. Као на пламену погледа.

Хашиш их је опио.

Сестра песма је опила сумњу, одвела као тајну, али крај.
 Јер у прошлост или са молитве, са неба препуна снега. Где
 тајне чувају соколари? Сада и влајне, мерачке наше отели, а
 соколи и птице и стражари са куле, као снег у недрима када
 кликта, ил' крик, са куле, пепел-неба, одушја или боли, не-
 знавене, са беле куле, у кријумчареном црном сунцу испод
 руке. И стварност немоћна да надвлада.

Хашиш их је опио.

Хашиш их је изгорео.

Ремац осети зној на рукама, осетио је узбуђење, чула су
 колала поток крви. Шта је видео?

Засвирао је свирач

зурле су се чуле

запевао је певач

са далеке куле

Бог је опрао ноге, ноћ је сакрила звери. Лаж је досегла ос-
 мех, црна балерина је нестала. Ловачки је рог одјекнуо, рука
 је клонула. У планини је муња запевала, вукови су је дозвали.
 Пуста је мокра калдрма, траг убиства је избледео. Хација је
 уснуо, косу је пустила. На диван је ватра легла, плаво је срце
 дала. Аскери је уловише, вучица се борила. Вео је стргла, рука
 је узе. На тавану је стара песма, на војничкој цести ледена је
 роса. Огледала је као смртни прстен, на биљуру се огледа. На
 ждрепцу дивна јахачица, господар запрети, не рече ништа.

На звездама.

Он магарца уби, коњи одскочише, вода потече. Дим за-
 трепери, засјаји око као вртешка ума.

Ремац је видео како Лена нестаје у Хашимовом загрљају,
 или опасном смеху, двосмеху, у мутној игри довека, двовека,

као река у зиму када донесе цвет смрти са крајпуташа. Видео је њен осмех као траг од крви и служи скотне лисице. И њене бисере отворене као руке. Као крила бачена у реку.

Хашим ју је љубио нагу, између нагу и ногу, отворио ју је као шипак младости, страсно је појео. Лена је обневидела, одсутна, огавна, очарана. Хтела је да га удаљи, да измоли, да призна реч, грч свој сребрени да узме.

Хашим јој је лизао трбух, певао је на њеним грудима, лизао јој је пичку неопевану, гризао тело тако далеко. Предалеко. Саво! Саво, морнару! Саво, црни угарку! 'Еј, Саво!

Хашим ју је зајахао пред ремцем, запенушао њене беле гузове као румену пену, подвриснуо вриском, зајахао, него шта! Дала му се, наместила, дала, укротила за фине руке лоповске. За шта?

Хашим је горео у њеној утроби, хашишовао са прелепом голлом робињом. Је ли робиња? Сабласт? Је ли она? Је ли то ноћ?

Која доспева иза сунца. Могао је тада Гаврило да наслути како у том делу Београда пси нису жедни, и песме нису срећне. Ни песме, ни гласи, ни сунце. Таман-мера, гавран-винови. Осети мирис буђи, буђење сенке-златице. Звездарна слика и пшенична поља са сенкама косаца који утихну. Само режањ по влаи, као мали снови који певају.

Мали синови који певају да преваре болест. Који шурују са сумњивим јунацима. Па то је! Сада да све те речи одлете у звиждук, у звиждуку радост.

У 9 пре подна су чешки фудбалери допутовали у Београд. Скоро истовремено и американске студенткиње у плеханим вестима, са плех-музиком дочекане у балканском пламеном плоту. Телефон прави је број 15 -- 47. Свакога дана. Скоро увек.

То дање звезде бришу пожар са звездарног чела. Или зрикавци, прозорски, запетљали се у своје следе песме. Букачи у телу не мире се са Славијом, ни са Југославијом која је победила БСК! Какав фудбал, буразеру! Њихови су бекови разарали наше Уругвајце. Ни Моша Марјановић се на терену није видео! Халф-линија им је била слаба и ови из Југославије су то искористили. Одавно овде није било бољег фудбала, буразеру!

*Лопта је јурила у разним правцима као суманута. Финесе су ради тога морале изостати са обе стране, док су старт и пожртвованост испољени у јачој мери. Фудбал је то, чудо! Напади хитри, нема места за дилеје! Какав бре дриблинг! Очајни финиш БСК-а није донео резултат услед кратког времена.*²⁶

Судија зазвжди као некад.

Од тог звиждука полетеше кратки певци. Разлете се перје, ради нова праћка, ради живот као пумпа за чаролије. Не губи главу, прерано, не врдај, премного, љуби а главу не изгуби. То ти је мој савет а бољег нећеш наћи. Утећи док ти младост нешто вреди и док ти груди шиште као празник или причалице.

Звиждук леп, опет.

У зелен-празне одаје хлороформа и јода, топловода од туге, и зелене смртне птице, Гавро. Кућо стара! Шта кажеш, а? Глеј места где се додирују сви прсти као силуете без љубави. Ех, Гавро, бежи брзо јер ће полутани за сунцем и афричке кринке завриштати, и све паучине кровова као овај свет. Глеј мост преко најдраже песме дечака, травне. Зато друга деца лудују из свих топлих кошара, и маргери и табације са црним оком, и од сенке бржи. И цео овај крај пред неким безименим шаром. Више нема лека из суве гране, из потока ни лека, ни са елгије низ цесту што се још вуче.

Гаврило је на Звездари видео неке људе у чистом заносу сиротињског весела, чак и крхке девојке сиротињског весела, и свечану елeгију грудобoли за последњу жељу. Умреће? Хоће. Издржаће. Ево сувих колачића дућан-среће, то за госте враг их однео! Ка Славији, доле, сни отац, писма теку, да умреш! Океан је ока и прелепи троглави жалости. Умреће? Данашњи доктори су добро намазани да ти ништа не говоре, нит' роморе, нит' говоре. Кажу, без милости да је то све што се може учинити. Све је ту, и јастук је несрећницу загрлио као таму из земље. И неку тугованку уз ликер, уз муве зунзарe, несносне.

Чује се музика иза плота. Делије звездарне и матори угурсузи, сељаци и тежаци, младожење или побратими, гробари, голубари. Јури аутомобил, јури још један и ниједан. Песма једна у бело вино сенчена, жамор као крем лепи се на зажегло време. И на летећа змајева стопала, на бесну ову младеж у нехају. Ко да љуби романтичну беду? Ко да мери у двострукој мери душе? Ма какви!

Гаврило је једва хватао ваздух. Гаврило је једва на очи видео. Гаврило примети такси и Гаврило га заустави.

Где да возим, господине, пита таксиста када се Гаврило сместио на задњем седишту.

Било где. Одавде до Дунава. И на Карабурму...

Добро, добро.

Али мирис бензина је био као врли нови свет. Задах манастирке као врели колутови меда, меденци и нестанци, медањаци и меден-мелодије. Задах празног као неосетна лепота без крова и без друма, ни за месец ни по калдрми. Ни на кал-дремежу. Као луди маштар, са брчићима финим, као луди сваштар, са очима тужним.

Јел' сте ви са стране?

Да. Живео сам дуго у иностранству, каже Гаврило.

Ох, разумете, лепо је разговарати са људима. Не љутите се? Не љутим се.

Да, видите, тако у возњи човеку брже прође време када разговара. И свашта можете да чујете, знате, то вам је право чудо. Свакаквих сам се прича наслушао до сада. Знате, ја већ три и по године возим овај такси у Београду и низашта не бих променио овај посао...

Гаврило види град који дрхти. И дрхти или не мирује. Као шакал, дивља мачка.

То вам просто уђе у крв, мислим, ова возња, некако се човек сроди на овом месту.

Јесте.

Ето, ви разумете... и то што на даљину могу да скокнем за час, то опија, просто.

Да.

У кратком повезу тишине Гаврило прелети погледом преко писма које је напицао у џепу. И писма и рода и броја. То је само знак прошлости који светли као неонска нова реклама неког бирцуза. Рецка.

Драги мој, чему сезонска ограничења! Љупка Нина С. и благост којом се напајаш овог лета. Она чувена сентименталност која куца на врата! Поздрављам твој хедонизам и усхит вриједан мисли. И бокор присјећања на Асју Хотоналунинову. Ах напокон, што мислиш о мојој Славији направљеној по сјећању, ха, ха?!²⁷

Сада више не бринем, прекине таксиста Гаврилове мисли о далеком дреку. Не бринем ни о фамилији као пре, не секирам се, разумете. Лепо се од овог посла живи у Србији. А јесмо ли на правом путу?

Да, наставите тако.

Али да знате, у Београду данас где год динар да посејеш, родиће њива. Мој један пријатељ у Далматинској, доле, лепе је паре зарадио. Отворио је фабрику леда, замислите.

Да.

А тврдим вам да на Славији човек не може да пропадне у неком послу. Тамо се лепа пара врти. Ја волим Славију. Има нешто лепо на њој, не знам, разумете? Знате ли ви где је Славија? Сигурно сте прошли туда.

Прошао сам.

Па да!

Таксиста онда нагло заћути. Као кад заћути човек који се осрамио због неког бедног разлога. Чуо се пригушен звук мотора као божанствена, смртна опасност. Гаврило се у себи тихо порадова. Као радост пред тихим боговима ћорсокака.

Видите ово, каже таксиста успоравајући – изгледа да ћемо морати Кнез Милетином. Овде су поставили неке скеле... Гради се, врти се, видите...

Видим.

Таксиста онда нагло заћути. Као кад заћути човек који се осрамио због неког бедног разлога. Чуо се пригушен звук мотора као божанствена, смртна опасност. Гаврило се у себи тихо порадова. Као радост пред тихим боговима ћорсокака.

Шта сам вам рекао малопре? Ево су и овде прекопали пут.

Таксиста онда нагло заћути. Као кад заћути човек који се осрамио због неког бедног разлога. Чуо се пригушен звук мотора као божанствена, смртна опасност. Као слепа рођена природа у смоластој балској хаљини, са звездама очаја у отменом новом оделу. У мирнијем току велике реке, рукавци и дрекавци, увек звек и дрек, оца-чари и опанчари, свици и наушнице, мајстори и рабације

хитају крају. Раја који се качи на трамвај и глеј, деца су насмејана. У летњој досади, у летњем дворишту, у лету за звездама над градом. *Зато нека не говоре свашта дој деци. Нека им не причају да су звезде кандила. Звезде су путоказ за морепловце. Звезде су чиреви. Оне су сандолине. Звезде играју шуге. Оне су шугаве. Звезде копају канал. Звезде су рутаве. Звезде су шантаве. Звезде падају у несвест. Звезде падају у месец. Бабе гутају звезде: данас и звезде и жлезде, сутра ни звезде ни жлезде. Нека звезде иду без трага.*²⁸

Тачка. Нови ред, Гаврило, херменеутика.

Сад ће.

Мирисала је река. Тамо у даљини, у кориту са устајалом водом, у рити намучених крошања, у рукама које греју крвотоком. Као пијани мурал човека, расејан као некад. У Панчеву. У Коминтерни. У Перлезу, свуда докле Дунав својим оком види. У том је магленом турбану над реком скривен слепи звездар...

Видео је шине које горе, Дорћол, раднике у колотечини заборава. Са беле панонске обале, без сујевеља и коралних певања, каква младост светле реке, светло осветљава ништа, или дубину, очне лепезе, бисер бели из муња напојен. И шаре као котурови свести. И једва мало, зрно по зрно, кап по кап, пепео пепелу, уздигне се глас неке дивље лепотице, махуна њена превареног гласа. Иза неки Черкези држе трговину. Сто година. Трговину оружја. Сто година, гарантујем! То је озеленео зелени Дунав свим лудостима своје повести, шајкама и равном лепотом, јер шајке, аласи, рибе, демони реке и друга лепа бића носе време тако лако. И када време догори, друга лепа бића прискоче онда, друга лепа бића у магловитом свету. Као кад одлази. А где си то, Гаврило? Црн као црни гачци на жици, бео као

бела купачица, румен као румена креста. И наставиће се. Однекуд. Одавде. Одједном. Наставиће се...

Више није чуо шта говори таксиста низашта, шта се може дознати, како пронаћи, где видети. После двадесет минута је завршио посао са Черкезом, само трен је страховао и сада је опаснији, сада је свет опасан. Черкески опасан свет. Завереници, трговци, на људе ловци, хита судбина као искра, тужне мале фотографије из буђелара. Пси га нањуше изда-лека, не могавши га видети, зарежу и припрете не могавши га открити. Ни дохватити. Осете леден задах у ваздуху и удаље се пред том претњом. Ни чути.

Жи-ва за десет сома?

Жи-ва. Роба ти је добра...

Гаврило без бројања узео новац од Черкеза. Опрез у његовој сенци је спасоносан. Смртоносан.

А мурија?

Муркани су наш проблем, брате.

Ово је последња роба.

Черкез је сузио очи као сумњом. Одсев који се заталасао у његовом погледу наљутио је Гаврила. Био је пренеражен неверицом. Није то хтео да отрпи иако је Черкез пред њиме снио велике снове и револуцију.

Брине те нешто? Можда мислиш да ћу сада да пођем у мурију да те цинкарим? Јел' то мислиш?

Черкез је осетио Гаврилов бес, глас од беса, бес као репетирање револвера. Тако је разлио осмех преко лица. Био је опасан али био је пичка!

Не.

Боље је тако, каже Гаврило – Не волим да неко мисли да сам тастер.

Ђеркез оћута. Права пичка!

И то пренеси твојима. Је ли то у реду?

У реду је, каже Черкез као окамањен, као мртав мач, као повлачење, као губитак лица.

Хајде сад! Да те више не видим.

Черкез једва оћута. Задрхтала му је јабучица, јахач у њему је узјахао као освета. Ипак оћута. И без израза повуче своју сенку преко прага.

Таксиста га је сачекао на углу улице, преко целог белог света и белосветске гузице.

Где да возим?

Вози.

Прошли су без речи Крунском и Кумановском, преко Каленића, коларића-панића, свих Влашића и Вишком, Баба Вишњином, Тополском и Војводе Драгомира. Браће Недића. Сазвежђем у тополама, и под кестеном, и пси који се удаље горе ка Хаџи-Рувимовој и пут Синђелићеве, као плеве људског шљама. Ту је неки млађан испустио кошницу пољубаца за мајсторову кћи.

Живео мајсторе, сто година! Као она черкеска трговина у којој се побуна снева! И још више, ка београдском краљу Зуби. Јер Зуба је краљ Београда.

Ја мислим да је ово најбржи пут до Сењака, једва чујно каже таксиста. Ућутао, глас увукао, умукао, промукао, угрувао бедно срце.

У таквом једном истом трену на Врачару врачала врача за динар исквареној господи и младим сојкама. Па нека је. Зарђале бритве овог света у којем лагарија цвета, цветаће као маховина самоћом. Нема друге, Гаврило, тек види, посмислио је, у гневној одбрани као у жалу, како је Халејева комета успузала са врачане кутле а мирисне траве замађијале очи сојкама. Само слика, сен, опчињена гражда увек.

Спавао ли у телу²⁹, госпођице?

*У баишти Коларца данас и сутра весели загревачки ансам-
бл даје нови програм!*

Дал' си глув? И данас и сутра, и далек можда сан, у парно
и непарно време, на сметлишту цепаних хаљина, мале речи,
маленкости Казалишта дају. Дајте.

Али, буди се као путник без друма. То је нека цангризава
невеста којој су крила скресали, дрогирали је до бесвести,
појebали је интенданти и подофицири, скресали крила која
је ширила.

Лепо се захвали чики, дете моје. Захвали се и хвала-Бо-
гу на пустој адреси од лепљива корака и белог слеза. И за
халуцинате наших девица намештених за суботње вече и
лудости. Већ су и лек за сузе из биоскопа открили!

Љубав и европске сензације!

Филм у тон-биоскопу Новаковић приказује се данас!

Дал' си глув, можда?!

Лек за горке сузе, и за смех и за све. Лепо се захвали чики
што о нашем граду тако лепо мисли и лепо прича на другом
месту. Нека исприча како су београдске кокоте сада у цве-
тићима својих летњих хаља чији дрхтај бежи од стварности.
Нека исприча о млиновима милине у плаво јутро трубе. О
бунцијама са камџијом на дрхтају у слободној варки. Нека
каже и о загонетној свили града, цвилиграда, о моћи об-
мане, о превари варке у лепим сликама. И о нашим лепим
песмама на радију. И о нашим песницима. Нека баш о свему
исприча чика, и да се од стварности само бежи у полусвет,

увек и хвала, захвали чики, чивији, баба-врачара и још једна
ђаконија, не више.

Хвала чико.

Добро малиша, не сери.

Онда утихне дечји глас. Као да је за сва наша времена
срозан.

Дрогерија ДРОГА! Узвик. Узвик још један.

Као вест која проструји кроз све авлије и скадарлије,
београдским топовима са куле, у парампарчади паланке, па-
раноји и паралажи, пара-на-пару иде, и левом, десном, иде.

Купите БАТИНЕ ципеле!

Верујте, и ја се ево данас питам шта урадише са оним за-
плењеним бродовима у београдској луци? Био је крај рата.
Јесте ли били ту?

Не.

Таксиста тражи тактику. Да настави монолог на друму.

Држава је бродове и сву робу продала лиферантима и
шићарима. Озбиљно кажем. Распродали су лоповима у
овој држави. И нико ни речи, господине, ни речи. Кажу да
ни филера није дато ратним инвалидима и сирочићима из
рата. Ја мислим да ту нема правде.

Ничег нема, каже враг из сенке у колима. Сећања људи
су се охладиле као чај, тргови су се нови улепшали, девој-
ке улепшале, многи нестали на космос-пијаци! Загрњени
буба-руси и буба-швабе, пустихије и црне Швабе. Знам за
обмане које се одмотавају без краја и конца. Откривења су
закопали у једном винограду на Топчидеру!

Видећеш!

*Немачка у очекивању судбоносне недеље.
Хинденбург против Пруске владе!³⁰*

Политика убија, видите! Никад је нисам волео али човек данас све дозна. И преживи, каже таксиста.

Фашистичка мобилизација у Истри!³¹

Чујете ли? Шта сам вам казао! Политика убија и онда рат постане спасоносно решење. То је та превара.

Само неколико тренутака касније.

Са врха скривених пирамида града поче да се ферментира светлост, или само мастиљави сумрак кровова. Оцаци тад пуштају духове који се крећу једино уназад, попут будућности, као сећање опруге или као будућност. Хоризонт ће наједном нестати, и церебралне улице аматерских зјала. Један езотерични свет се пресликао са сунцем па у прву вечер сјаји као прстен. То фреске тла и фреске тела живе живот.

У Великој Кикинди циркуски вештак је осуђен за крађу.

Све је то циркус, каже враг са безбрижне даљине, и смеје се као полутар. Рђа спопала наш заумни циркус, каже.

Али близу моста Краља Александра промине жена за којом мушкарци уздишу толико да чаршија постане чаролија. Ах, та ђаволска жена, помислио је седи нежења, она је измислила материју свога одсуства. Али ко је срећник? Где то престаје? Али и песма. Али-баба. Види Гаврило, град на азурном трапезу, зањихан лакоћом.

Враголија, побратиме. Неки Аноним се осветио на углу Трнске и Хаџи-Проданове. Људи у близини су се раскоко-дакали, понегде су и жуч пролили. Бедници су га напали у неком слепом односу неравнотеже и немира. Чуо сам да је Цигојнер.

Где се то догодило?

У Трнској.

Ја сам чуо да је то било у кафани Сложна браћа.

Ма какви! У Трнској, кажем ти.

Као у сећању. Као на слици која је стварана бескрајно дуго, сасвим чистој и јасној слици, блиставој. Испиј Анониме, завредео си. А Аноним је завршио са лицем у песку иза плота. Са убијеном слезином у телу. Са рукама од тужног речног песка.

Погледај, чаробна електрика прстију!

Међу уснама гареж.

Има људи као бува, каже човек у Кичевској. Људи су полууди по овом времену. Полудели су узимајући време које се други већ потрошили. Дангубе као дангубе, дремају као војници, банче као сватови. Није то шала! Чула када се разгоре то је грех. Томе данас уче децу, тако говоре иза кулиса. Па ти сад види шта ћеш учинити. Узми перорез и засеци дан по сунцу право. На песковитим планинама су трагови светли, небо зелена погледа. Тако је. Још увек су сумњичави момци у винограду под шеширом. На сату одјекује град. *Колико је сати на вашем часовнику?*³²

Деца су се у Хаџи-Ђериној попела на машту. Пентрају се као време. Све те сумњиве ствари треба одувати и замке. Што даље од Кичевске улице и Хаџи-Ђерине, преко булева-ра, концерт-Ђерином и кичевског краља са лебдећег моста над реком. У само једном дану преко тих трагова са модрим оком. Неопажених, са тешким, старим задахом.

Таксиста већ ућутао.

Речи живот удахнуле сликама за столом. Људи за столом као слике за животом. У таквој представи није патетично да би било неизводљиво. То је оперета где чак и силуете сада наручују шприцер! И онда силуете отераше ту децу.

BEŽIČNA

TELEGRAFIJA

Томислав Ђеранић
Бежична телеграфија (1990)

СЕДМА ГЛАВА

приказује кошмар који је уснио Гаврило после повратка у своју собу на мансарди. Вече над Београдом је божанствено. Гаврило је био искушан да прихвати слабости које у човеку постоје. Али, да није то варка? У кошмару не постоји варка. У том кошмару шапутају гласови из целог Београда.

★

Стеване!

Тишина. Одјекује само далеки ударац секире у шуми. Пред кућом је незнанац. Ко?

Стеване!

Туга. Тишина опет.

Еееј, Стеване!

Тишина.

Стеване!

Стеване, мајку ли ти јебем, излази!

Чује се птица из шуме. Узнемирена повиком разлетела се кроз гране и закликтала. Чуо се крик преко леденог пупка.

Стеване! Излази пичко једна! Изађи, јебем ли ти мајку, или ћу све да вас побијем!

Тишина. Ни птица.

Чујеш ли ме Стеване, изађи!

Тишина. Ни сенка.

Одјекнуо је рафал по фасади куће. Дугачак рафал, пун срџбе, страховит, убиствен. Чуло се прскање стакала на

прозорима, мутни звук танади која се зарива у малтер, ломњава. Бол. Намештање новог оквира метака створи непријатан и злослутан одјек.

Тишина опет.

Неко је репетирао оружје. Оружје је угрејано, а птица крикну. Поново.

Стеване! Излази или ћу све да вас побијем! Нема више бежања!

Тишина.

Одјекне кратак рафал, нова ломљава. Опет птица, и тишина.

Птица се једва чула са даљине. Тишина.

У том се тренутку глас вратио осветнику преко мокре авлије, по први пут. Тај кратак делић секунде је магија. То се осети. То се осети када је касно за неке људе и када се несрећа већ догодила. То се осети као смрт.

Уследио је дугачак рафал, затим тресак и крици, прштање људске кости, трбуха и сна. Пуцњи. Чује се врисак жртве, преклињање заустављено кроз дубоки и болни звук поготка у тело. И два пуцња. Затим се све утиша, као заувек. Од пуцњаве су му гореле руке. Оне дрхте.

Мушкарац заплака од немоћи.

Није видео излаза.

Зато људи живе негде тајно, негде су притајили своја маштања. Чувају живот од заблуда и заблуде чувају из љубави. Страшна је страст. Тако су Омери и Мериме само мртва деца. Владимири и Косаре, Лазари и Милице су деца само мртвих поета малог света. Цвеће за динар, госпо, молићу лепо, динар за душу, госпојице! Са врагом ишкусавате?

Гаврило, пробуди се. Репетирао је.

Сад ће.

Чекни дер, да видиш целов!

У изнајмљеној соби на мансарди Гаврило је легао изморен. Једва је дисао. Једва је свет. Једва је варка, па ви сте тако хтели, соба са погледом, послеподне је био величанствен залазак, видели сте?

Не.

Као цев убице одсјај, као црвено вино смирај, као цев одсјај. Срећо моја, брацо мој, међу очи је погодио. Он дрхти, величанствен је ђаво сада. Онда кућа утихну, гласови се удаљише, залајаше пси на неку скитницу. На лукавом лицу залајаше керови, ветрови су ту на дохват, за уздах.

Изнад прозора, истовремено, ноћ.

Испод крова, разрока девојка, кошмар.

*Шарки и Карнера бориће се у Медисон Сквер Гардену!*¹³³

Пропашће свет до двадесет и другог, госпо, и још пре, госпојице. Али шта ти је свет данас? Какав је свет? Зашто ће пропасти, госпо? Јер идеја је тужна, и радост тужна.

Ко је бољи, пита један човек негде.

Примо Карнера ће га оборити јер је бољи, каже други човек негде - И новине то прогнозирају, убиће га. Примо Карнера је Примо Карнера. И тачка.

И ја тако мислим...

Сироти Реј Шарки, убиће га Примо.

Сахраниће га у Медисону.

Халелуја.

Али баш у боји његовог гласа крије се ратна срећа, дезертерска, лудачка. Као да је то тајни говор шпијунаже, медицине и огледала. И хотела у којима увек остане мирис бежања.

Ја верујем да је у срцу света побуна. Опасна побуна коју не можеш задржати када се покрене. Та побуна никада не може бити правична.

Она је лажна. Варке постоје због људи.

Због варалица.

На лукавом лицу залајаше пси.

И очи.

Носићеш одела која ти неће пристајати, имаћеш аутомобиле са којима нећеш моћи летети, заводићеш недостижне жене. Радићеш све оно што презиреш и само оно што смеш. Таква ће казна бити, каже враг. Зато у булументи свакаквих људи, газда-човек увек мора бити немилосрдан. То је опстанак, каже враг. И радост је овде тужна.

Губиш.

Испадаш из игре, а иза сваке тарабе живе барабе! Нека пукне смрдљиви свет као ногомет, као лопта. И још триста чуда. Девет живота. Седми вео. Крвоток са бисерима, сакривен плес као духова. Тако сакривен да се види само под светлошћу неке звезде. Хвала чико. Риба риби гризе реп, научио сам, каже малиша.

Да га убијеш! Мрцину да истераш напоље, ноћас нема звезда!

Неко вуче тело преко пода, запело је, онда је кост пукла и девојка је вриснула као поноћ. Лујке су јој наместиле. Подметнуле су нимфе, кржаве теореме, луде ђаке у белој учioniци меланхолије. Слепа подсвест се тамо осмехује. А сакривен плес, тело шушти

Кошмар шушти.

Шушти шехер.

Засвирао је свирач

зурле су се чуле

Шта се догодило у међувремену? Преки домаћин је подвикнуо на неког странца који је баш туда пролазио. Видео га је како зевзечи и отерао га је. Избегаво је сусрет са предосећањем грехоте.

Гаврило сада види себе у необичном и мутном светлу. Прсти му миришу на оружје и муницију, чак и новац у џепу. Почео је да разуме да не може нестати без трагова и да не може утећи из сенке. Уз слабост ухвати га гнев који се загнојио у њему. Нека једра слушкиња му је гутала пенис а он је махао крилима изнад целе улице. Од неверице су и девојчице. И румене препоне, наге су сада изазов. Додирни ме! Он додирне пужа чији траг тако светли. Пођи за трагом. А бескорисне фрајле, скелеције, бонвивани и судије, скретничари и отправници, глумци и лујке, баштовани и штовани песници, сада сви они горе у пламену док пролазе улицом. Као у неком нестварном свету.

запевао је певач

Али и хладни гласови су се чули. Распукнути гласови разроке сестре као бајонети. Као магнети. Уобразиља целог једног страха.

Бази ту мрцину, бази га!

Брат није издржао и сурово јој је разбио вилицу која је остала да виси, некако неприродно и злобно. Тело је остало на поду да базди као лешина, или као кошмар.

*запевао је певач
са далеке куле*

Јебем ли ти крваву мајку, Стеване! Зашто ниси изашао када сам те звао!? Зашто си ме на ово натерао!?

Тишину ни птица не прекида. Ни сенка.

Јеси ли тако решио да се осветиш!?

Тишина је прекирла убиство и убица је заплакао као дечак. Дечак је заплакао из немоћи. После неколико дугих тренутака одјекнула је секира шумом. И птица поново. Разговарале су као да су певале, та шума, птица и секира. Онда ударац, одјекује. Шума пева, секира сече, дечак је сам. Гаврило, види, то је илузија. На фотографији су просули шећер из шећер-сна, све мрцине из вилајета односе негде. Све је то илузија, Гаврило, видиш ли и девојчицу.

Што си то учинио Стеване, мајку ли ти мртву јебем!?

Зашто си се сакрио?

*зурле су се чуле
са далеке куле*

Као да зимски пламен треба вечито да светли, и куле од карата да опстану, и сунце калајисано, и заповед отоманска, тешка. Нема милости, веруј, нема никога. У кући међу побијенима је изгорео тежак воњ. Воња на мокраћу, на креч, на пиштољ, на железно и шине. Локомотива стоји, кућа стоји. Секира сече.

Брацо мој, боли ме, полудећу!

Шта сад да радим, Стеване, мајку да ти јебем? Мораћу да молим за живот неког сељачину који буде дошао да ме урока. Сељачину да молим.

Истовремено, Лена је већ отишла из Охрида. Њена природа, двострука, стострука, раздирала је младог ремца и зато је он сада осетио олакшање. Осетио је нешто попут песме. Један од бескућника у охридској касаби му је све испричао. Сада је у Београду или ко зна где. Хашим јој је

помогао да нестане. И Хашим је изненада нестао. И ремац је нестао. И златна охридска селендра. Видре и вилењаци, ситне банде и ремци, семенкари и уходе? Где су се ноћас напили ремци?

То нико није видео па се није ни догодило. Лена је курвин син, снаћи ће се она. Она је гравитација и музика, опасност и загонетка, жена-паук. Прелепа жена презрена као паук. Ко није знао могао је умрети због Лене.

Вишицки је пред њу гурнуо нови новцати пасош. Са Русима нема шале, рекао је. У овој прљавој причи човек само једном може да погреши. Ти то знаш.

Видео јој је лице у огледалу, чаробно лепо и празно лице у огледалу. На огледалу ватра. У том електричном пламену назире се лице трипераша, неухватљиво и још ружније, још једном. Лена то није желела видети и Вишицки је за трен сазнао да се нашао у замци. Неко га је с леђа пробуразио дуж кичме, затим га преклао преко грла. Готов је. Не курчи се више.

Гаврил је само име, каже Лена.

Чуо је Гаврило те речи.

Биле су нечујне.

ОСМА ГЛАВА

је без нашег јунака Гаврила. У овој глави све је истинито као живот. И гласови су верни. Ноћ је.

*

Каснимо ли љубави?

Она наушнице ставља, као птице. Мирише као душа.

Ловци на мистерије већ задовољно трљају руке. И стражари београдских брда размилели се ноћас градом. И у Земуну, преко баре, орнаменти девојачки са тела прикривених. Од господствених тајни или дунавсавске чежње ноћ узме. Маргери градски и табације на ноћном светлу, духови са француског војничког гробља, енглеског. У град се слио цео град. Ради Радио-Београд! Мало места, молим! У варијетеу Палас изашле су у том тренутку биране уметнице пред нека луда светла.

И палата, пуста сада, само убица зна.

ПУТНИК.

Друштво за промет странаца.

Све су то шпијуни и жбири. Уходе које путују. И трамвај чак јури горе-доле, трамвај оживео! Толико света се ноћас гура на Теразијама. Играју на ивици света, а градска су светла као сребрни прах дала. У таквом непостојаном свету сећање

се стиче. И осећања која дрхте на најмањем ветру. У Видинској улици је игра малог племена. Чак и лудорије, пуватори у кафани, љубим-руке и кицоши из суседства. У ваздуху шерет, у дрхтавој празнини која је као далека болест, неизлечива. Рајевског, је ли, за време летње сезоне? Песничили се песницама а не песницима. И то због неке кабаретске звездице! Треснуо га је за секунд. Све је звезде видео. Због звездице звезде! Зато ја мислим да је све то алхемија, разумеш, то су наши астрални сати и афродизијаци. Човек не верује и погрешни, разумеш? Можда нисмо ни хришћани. У паганском свету се жртвујемо, а у овом нашем смо жртве. Да ли разумеш? Човек је сам, то ти говорим... Сваки је човек недокучив. Сваки човек је празник. Празник јефтине гражде. И у ситној вежби уваженог хора душа се окрепи. Или кад други дечаци витлају заборав, на улици витлају. Тако ја мислим. Народ каже да у очима све пише. У очима. Ово је комотан и нестаалан свет, куме. За газиводе и мутибаре идеалан свет, касно је за душу. Човек носи одело без кичме. У мутном пориву света је делање. Иако живот јури, наш ти човек, куме, увек има времена за превару. Зар то није фантастично?

Јер превара је људска мера.

Као сан.

Једном сам, куме, сањао како се Београд изненада и необјашњиво претворио у острво. Обала неког циновског океана била је иза последњих кућа у преграђу. Када су нестале све залихе завладала је пропаст. Људи су живели у чопору, нападали или се бранили, били су изbezумљени. Нико није знао шта се догодило. По дану је било несносно живети на безводној црној земљи. Ноћу је била месечина као нека весела, колосна пелерина. Тада су се преживели борили захваљујући бежичној ноћној храбрости. Само су

најиздржљивији могли опстати, или они који су се жртвовали из лудости. Могао си преживети само једном, двапут.

Такав сан се продаје у малој кутијици варке. Лепа је слика, прелепа.

И доста о томе, за сад. Јер они се удаљише Космајском у којој је стотину марифетлука и порока, урока и пророка у исти час. Све то сјаји, блесаво блешти, и сад музика. Црвен-фесић у реверу, црвен-фесић у души, вредна блиставог прстена, *драга као свака Марија*³⁴, поручише песници иза угла, гаврани, гавранови. Кораци прелепи пред окамењеним јунаком из горгонске љуте битке. Србијанске девице, сестрице, ђилкоши и проводацинке, гавранови. Реалан свет је у том шаренишу мален. Негде је кошава у чаши а ватра у петама. И у белој тами, удварању, лепим нагим stomацима који светле. Ала сте ви неки веселац! А магнетно шапутање пруге, пре него воз наиђе, шапутање илузије. Све гори врела лепота жене у тако малом вечерњем сунцу.

Лица лепша од надолазећег времена. Док дречи дрек, звек и дрек у Београду сместили се заувек. Још је тајна месечарка, ту у двориштима живују калфе и ђаци. Живује и пекарева кћи. Жу-жу молим, и молим негде дух света! Каћиперка, и кукавица, на конач. Каснимо ли љубави? Журимо ли онда да чујемо песму?

*Црвен фесић, нано
црвен фесић, јој нанице
црвен фесић у драгана мога,
јој, нано, нанице...*³⁵

Нека то буде само вест у градској утроби, негде из повести лудост, замрзнута елегија за никог-живог, за вирове.

Само још плави вео кровова се цепа. Кад послушнеш, то већ говоре. О излозима, о излазима, о веснама и вестима, о препрењу вароши, о лакејима, о надама, о сунцу, напокон. Ево међу песницима кружи сада један петопарац који уверава да је смрт путовање по води у вагону првог разреда. Другог? Скандал! Али чему скандал са речима када је реч о смрти? Враг се насмеја, противречан. Ни рат ни мир, ни црвено ни црно, ни Марко ни Јанко! Љубавница за зуб трозупца. То се љубе целим светом, као Калипсо, младице у страстима, као лепота када се љуби. Да ли још страхује од двојника у њему, двоструке варке у њему, троструке лудости? Чуо је њено дисање као светла, као лишће застава. Сетио се какав ће свет бити. Малчице ту, под руком, тај језик, с муком, тај свет, ни мера, ни сестрице слатке, с тугом. Ни ковачи или фићфирићи, ни песме са обреновачког друма, ни лето, ни зима, ни шетње ни ликери. Само волети знам, то могу, каже љубљеној.

Шта говоре, шта кажу?

То су неки надреални песници међу жилетима главне улице, међу очима аутомобила, у срцу ко зна како. И на ништавној низбрдици и на чардаку петопарцу. Спрема се сукоб у којем ће песници наши учествовати. Револуција лучи жлезде. За тај сукоб Оскар Давичо је набавио револвер журећи на сусрет са пријатељима, још лане или пре. Кад пре? Када је Давичо прикрио ватру, то су били само фантоми појединих стварности који ће на будућност имати врло далеке, мутне утицаје, каже Вучо. А онда враг напуни револвер за руски рулет. Напуни небо горким звездама, та луда глава Вуча и Давича, млада луда глава на рамену. Шта су песници радили данас? Виленили и банчили, јели грожђе док су Швабе, дрипци и којекакви сликари

задевали лепе купачице на Савском купалишту. И соколци и други момци. Где су сада? И та луда глава Коче Поповића пред брицом. И она.

Шишање за три динара!

Бријање само за два!

Звонило је осам пута у осам сати. Сат раније је са Саборне цркве звонило седам пута. У шест је звонило шест пута. Тако се и људске авантуре котурају, тинта руменим реповима кружи небом. Смеје се светлошћу својих светлих чајева. У ренесанси те новолепоте човек је одбачено божанство. Али са мирођијама река у крвотоку људи творе на улицама. Тела лепа у вече, носталгија у њима и безгласно певање, са азурним својим крестима. У тај шиштави целулар, котурају беле котуре.

Последња љубав Адмирала Нелсона. Судбина јунака који је за своје херојско дело тражио једну једину награду: љубав дивне леди Хамилтон.³⁶

У Луксору. У наредној улици са последњим сенкама које у белом личе на беле гаће! Шта ти је човек спреман за љубав! Шта је човек који глатко изгуби, блефира онда, и лоша делења преточи у срећну руку? Шта је човек у монументалном филму или исечку света? То те питам. Не буди слеп. Сваки је човек срце града, као крв црвено, оборено срце. Као та црвена кола из којих је изашао човек испред хотела Бристол. У Карађорђевој је још света на улицама. Још повика, подсмеха и смеха. Вишички је ушао у предворје хотела, као претња. У мноштву светала нема сенки и у том мистериозном процепу

нестао је поручник Вишицки. Ниједан траг ни тајна, кораци нечујни шпијуна. Он је обавештајац, непогрешив, невидљив. Покуцао је на врата Ленине собе на другом спрату, бешумно је ушао, одмах, брже од осета.

Како си путовала?

Онако... Ноћас бих желела да се одморим.

Вишицки је још увек стајао по средини собе, шешир је стварао сенку на његовом лицу. Лена је била пред огледалом. Лепа, прелепа, жена-паук. У телу је страховала да Вишицки на лицу не примети ишчекивање. То долази. Осећа како јој утрне језик.

Заиграше јој пред очима флашице уља и колоњске воде, за трен. Није Вишицки непогрешив, није видео тај тренутак. На улици су се подсмевали неком пијаном човеку.

Је ли ти мој човек све рекао?

Јесте, каже Лена осетивши страх, за трен. Није Вишицки непогрешив, није видео тај тренутак.

Гаврил ме чека у Темишвару, рекао ми је. Кафана Македонија.

Полазиш ујутро, каже Вишицки. Гурнуо је пред њу нов новцати пасош. Са Русима нема шале, рекао је. У овој прљавој причи човек само једном може да погрешити. Ти то знаш.

Видео јој је лице у огледалу, чаробно лепо и празно лице у огледалу. На огледалу ватра. У том електричном пламену назира се лице трипераша, неухватљиво и још ружније, још једном. Лена то није желела видети и Вишицки је за трен сазнао да се нашао у замци. Неко га је с леђа пробуразио дуж кичме, затим га преклао преко грла. Готов је. Не курчи се више.

Лице трипераша изгуби се са огледала, нешто се у блесак претвори, сечиво, са огледала у хотелској соби, у сечиво претвори.

Неколико сати далеко, радница једног вешераја у прначком делу Њу Орлеанса приметила је опасног човека са минђушом испред трговине *Modern Machine Mystic*. Ишао је ка месту где обично стоји Норман Табс. Видела је аутомобиле на улици тихе као око, а са пода се чуо дрхтај музике у црном неону. Затим се огласише два пуцња, па врисак у још једном пуцњу.

Бежи зеко, повика неко. Радница из вешераја је видела како Норман Табс у наредном тренутку пада мртав. Неки дотрчаше до тела које је неприродно лежало на тротоару. У постељи врелине. Непомично.

Бежи сада, зеко!

Али само прамен белог крила севну у ваздуху.

Далеко од мешине београдске.

еци пеци пец

ти си мали зец

а ја мала веверица

*еци пеци пец*³⁷

То варошки футури сада лудују, прелетају, па се на ноте дочекају! Људи на тргу купују време у белој и срећној доколици. Ноћ их не вара. Смрт одузима то време и течност из тела, смрт је и сумрак зелен. Смрт се вешто крије, са булевара се до трга крије у неком палисаду, у кораку, низ кров, у време се крије. Рана је ноћ, народ машта и не чује. Ни врцаве младе миражцинке са мајкама, те бели ждралови. Нова језера испод плаво-звезда у граду који пуцо-пева. Ни остали лудосвет занесен не чује. Улице златне искидане светлом, негде тамом као камом расечене, шугарелом су исцртане као ратници. Као када варош светлуца тајном

једног Худинија или јунаштвом Мирољуба Алексића. Какве тајне и бакрачи?! Само футурна циновска река која носи све пред собом, у којој спашени још од страха дрхте. Која светлуца свим светлима града, подземља, летача, оркестара на тргу, труба у небу.

Каква река, ово вече!

Свако вече џез!

У Кларицесу на Теразијама и нови ликери за даме!

Хотелски дечак јој је донео кофер до улаза. Била је хладнокрвна и мирна, разумела је зашто Вишицки треба да умре и да са собом однесе неке тајне. Имао је невидљив живот. И смрт вечерас је била невидљива.

Узела је такси и променила хотел. Преко крова и суседних кровова светли крвоток вароши. Тела на тој даљини полугласна, жамор као сентимент, лакрдија која пева. Опасност која пева. Свемир који пева.

са далеке куле

Није осетила грижу савести, ни слободу, ни олакшање, није ништа чула. Сања. Увлачи се у своје векове као летња грозница у тело. Сања младића у затворском шињелу како излази из реке. Чује се потера за њим, повици и дисање као у гробу. У гроб се бегунац сакрио. Био је спреман на све да би преживео а потере су се већ удаљиле. Чекао је. И у очима је имао слободу. После две ноћи проведене у гробу младић је кренуо у освету. И сан престане, збрисао је као дух.

Доле у Немањиној близу хотела Солун почео је круг двојке. Враг се закачи за трамвај који дође издалека. А ко чека, дочека!

Романтичари са цвећем за своју драгу, месечари и мераклије, шприцераши и зихераши, мамлази, бре, у мајчину! Враг их однео! Враг, у беспарици и једу вара, подмазан као крила и опрезан као птица. Варалице су свуда, варалице коло воде. Ноћас ноћ ухватише лажним прстом, све лудорије и обмане, тако лепше од изненађења и ћара. Пара мозак заврти! И када купиш кило слободе низашта. Јебеш слободу која пева! Купи, продај, само пара на пару иде! Ситно! Виче војник испод топлот неба звезда. Одбројао је дане као мртве пувалице у пољу. Ни за краља не би живот дао! Ту жандарми испред Војне академије ни да писну нису смели. Никада.

Шприцер, лепото!

Утолико пукне пешадијска песма, ал' да може, од пешадије би побегла. И пуцањ се врати као стих, од бола тих, ослобођених неких душа. Ноћ се насмејала, пропевала, занела. Цела ноћ за шприцер један, лепото! После нека ме носе таласи ове вароши којој нема лека! И издалека, у мутној божанској природи, такси чека. И небо још чека.

Враг није чекао и прикрао се неопажен. Пољубио је златну косу и помиловао спокојну сфингу, љубав је водио истог трена. Лена се подметну као бели драгуљ од слонове кости и као месечина на тајном језику света. У сну? И у зеници гражде у којој грађани су ноћас полудели. У страшној тескоби бегунца између хајке и дрекавца. Неки је човек држао све поништене лозове државне лутрије. Махао је милостиво, са тужном белом надом. Испод сада нечујних небеских смерова, керова лајавих на лицу неког странца, и речи којекуде одлазе, где их чују, где се губе и побенаве, где полуде у заносу, те речи, у заносу повести.

На околосводу музика разгрће бриге, драгулије и лицидари, још овог трена све бришу, баштама и биртијама,

таме и музике. У свакој кафани, као и у сваком сну део, и у сваком кораку, или одласку, низ цесту, пред псима, лепота је горка. Певачица вришти, кола одјурише. Лепа магла човека и месеца, реке и кочијаша, месеца и месеца. Као несан, бела крила, као бела крила месеца, и човека, месеца и пенушавог вина. Или песма која уме срце да поцепа, да скрије се у склупчаној пупчаној врпци, на веранду душу да изагна, таква песма. Тако музика јури као сунцокрети када су луди.

Видим их. Полудели су током лета.

Још из снова као градске плеве, градске феле, када неки миран човек у граду оптужи фукаре које лепо живе у данашње време. Само су фукаре данас гласне. Те фукаре су бесмртне. Док дама за столом налицкана вечерас као молба, срећна пијуцка уз лепу муштикицу, на штиклицама, у руци огледалцем, цела у веселој варошкој слици, пуца од лепе ноћи, врелим бићем срећна. Јединствена да цео град одмах примети и са грехом уздахне.

Не врађај, видим ти то у очима.

Лопови, ето шта!

Лопови.

У лупешком гнезду време исцури за једну ноћ. Она позира, ротира цео свод око себе, лепше није ни у сновима, ни у валовима житнице, њене косе. Светле очи у тој веселој дружини изазваше буру, за трен, и избегосхе за трен. Нека беже, ваља поранити сутра на венчање. Па онда, пријатељи - хоће ли бити слатког вина и колачића, какав је ред? Такав је ред. И шуштаве удвележности наоколо, дечице слинаве и немирне? Хоће ли бити места за оне са Чукарице који последњи ће доћи? Хоће ли момци момачку ноћ исећи мачевима, извести месечином? Или ће она исплакати на

жедној земљи, од Трачана и Цинцара заостале сузе? На
жедној земљици да росом исплаче све.

*Идем под топлом звездом
идем на нове снове
у дубини ме чека седам
- прозирних постеља³⁸*

Томислав Ђеранић
Без назива (1990)

ДЕВЕТА ГЛАВА

описује последње ноћне догађаје и недељну јутарњу живост града. На земунском Лиду најављен је аеро-митинг и народ је похитао да види чудо. После спарне и бесане ноћи проведене у соби на мансарди, наш јунак Гаврило се обрео у центру града у шоферској школи. Телефенорао је и потом се укрцао у летњи возић који граби ка Лиду. Тамо су сви полудели од знатижеље и одушевљења. И летње време је полудело.

*

Кроз ноћ и тарабићке враџбине пробијала се светла зора. Ни румена, ни бела, ни плава, само рујна, срећна. Пијани духови из Коларца и Тополе стигли су до страћара на углу Царице Милице, потукли се са носачима на Зеленом венцу, пили су још у Златном коњу и Савској Касини, били су распевани и разуздани, као пијани духови. И ту на Сави где купалиште зева, смуцају се пред њима репате звезде из ђачких песама и ђачких руку. Нико није да се не помера и тако се цели испуни круг.

Певају, мили мој, крепе душу.

Зевају и дувају се. Сву ту багру треба притећи, сву ту лудост прекинути заувек, каже мушкарац у пансиону код Паробродске ресторације. Курва с којом је провео ноћ се пере над лавором. Мрско му је то видети, али она лепа ипак осмех осмехне.

Лепа си ти жена, каже јој тихо.

Ох, мили мој. Изгазило ме је пола града али ми нису појели душу. Да ли знаш каквих сам дођоша и најгорих сељачина са села примила? Они су најгори. И људи који воле да лажу. Неки редак добитак значи спас. Зато ти видиш ту лепоту.

Имаш ли пара?

Мојима понекад у писму пошаљем неки динар. Пишем како сам зарадила чистећи богаташке куће и палате. Та лаж им помаже... Вреди.

Онда заћута и нага у топлом ваздуху загледа се над реком, негде. Он је видео њену срж коју су године пољубиле а пијана мушка жудња обманула. Жалио је кроз изненадну тугу, везао чворић времена у изнуреном телу, зачарао и уморио. Доле у Карађорђевој прошао је аутомобил. И повик нечијег чекања, роман цели, и претња, мада шаљива. Она каже да је плач лек и да је излечена. Ако је туга добра, рањива је. Ако је све што дајем узалуд, ја губим, каже. Срећу нису дали свакоме на овом свету, каже једва чујно.

Срећу нису... шта?

Срећу нису дали свакоме на овом свету.

Мушкарац уздахне. Био је загледан у димну силуету на прозору са којег дан светлуца као очима. Разговор о самоћи и курвању био је прелеп у таквом небеском декору, жалобан а прелеп, без покајања. Као кад говори "мили мој". Када се показује на том лудом светлу. Када је самоћа далека сестра, радост. Или неком песнику кад римују стихове у ветру и чаши.

Никад ниси пожелела да имаш децу?

Јесам, мили, још када сам и сама била дете. После се тај осећај никада више није појавио. Онда нешто мислим, пошто сам себи овако сместила у животу, добро је што нико други не трпи због тога. Зар није тако? Децу нека имају добре жене. То је праведно.

Жедно дете заплаче у некој од соба на крају ходника. Тамо су одувек биле собе са девојкама и њихов меланхолични смех из семена. Неко је рекао неке речи некоме, нечујне скоро у дубокој земљи која спава. Као кад гори усамљеничка ватра иза мирне јутарње завесе, као у подвизима скитничара од ноћи да би кроз потмуле завртње у утроби земље променило се све.

Да ли те је страх?

Не.

Да ли машташ?

Не.

Неприметно се искрао из постеље на чијем јастуку је њена глава као прелепа црна звезда уснула. Оставио је неколико новчаница у њену ташну и пошао је у дан. У празне градске вирове и међу кораке који привирују свакога новогa тренa. Живот бришу, душу на фотографији, фотографије савести зажегле, и на фотографији сенке прве јутарње. И камате које ће исисати крв из тела, свет из корена. Смеле из Прве мушке гимназије и дашак са њених усана, њена хаљина која се ситно уплела о наслон, њена слика из... Изем ти Београд!

засвирао је свирач

зурле су се чуле

Погледај човече, ко је осим парајлија, цаца, дилбера и непристојних духова сачекао да сване. Ја мислим да и слобода уме да се огреши. Зато је увек фантастичан талог на којем се варош шири и надвисује. Туробан као небо ал' као оперета. Као срећан ваздух кад разгори.

*... puttin' on the Ritz!*¹³⁹

Лунарна се пена сасвим погубила на улицама које су откриле своја врата и своје дуге беле вратове. И плаве беле вратове из плаве вароши, јер још је плава, као срце реке, мимо усхита и невоља које ће плесати свој плес изнова. То је игра и песма. Јел' видиш како у залеђено зимско јутро шал пева на њеним раменима и како снег роси њеним сузама? Јеси ли то некада видео?

А свет није од сомота нежан данас.

Није.

Није у својој лепшој половини, не окреће се васиона са ове наше чемерне реке. Као када постоји трен у ничему, трен у ништавној људској комедији.

Комедијанти ево такви. Кочијаши су онда похитали на ноге због лепе зараде, пазарни је дан, шербет мирише. Свети Сава је чудо у штампарији у Бранковој. У Дечанској таксиста шенули. У Југ Богдановој већ тару младене сузе, у Поп Лукиној изненађење доручкује. Изненађења више нема, бегунаца, добрих швеца које штите и још се надају, дубоких цветова у потпуно новом простору између планина Влашића и топлонеба.

Сада се чују нови гласови, ниче смех па тишина, па нови кораци, љубичасти од река и кровова, нишчи смех ни кораци, ни златна женска коса како замирише па одмахне својом руком. Нигде не зри, то варошки лабиринти се буде. На Великом степеништу код Париске улице, близу река љубичастих круг су јутрос направили гавранови. Са наличја тла цвета тимijan и нова гора, опстанак и санак-пусти, мрести чаролијања. У тој топлој земљаној нутрини сваки је корак почетак авантуре, камион је крвоток врео, на фаровима су очи још, на детињство ведрина пада. На златну децу и сан-снова који

је тек излетео на слепи месец. Онда је варош надојена сунцем, и милосно, неухватљиво.

Без трага. Као крилом је корак без трага.

Близу градилишта нове народне скупштине на којој су неимари с врела камена у том мравињаку. На скелама и вредних руку, држава их храни! Гаврило је после буђења прошао Таковском тражећи ту негде шоферску школу, иначе, затворено данас, не возимо више. Ни мање. Не мрдај нигде, не тражи, нема шта, тако је договорено у Косовској. Онда је Гаврило узео слушалицу и кроз прозор на првом спрату видео је неког човека како излази из белог аутомобила. Носио је војнички ранац преко рамена и опасност у покретима тако лепу. Штампарска преса крикну, док су доле, где је улаз на Ташмајданско гробље из Таковске, наместили се сирочићи који све наслуте, увек пре првог тренутка изненађења. И чак пре жандарма који су омастили по бурек премене. Намерачили и омастили, богами. Триста са месом, двеста са сиром, сто година, хиљаду гроша. Тако је јагње лудо. Све је лудо, све још луђе на земунском Лиду, па на лепом плавом Дунаву, авио пук се лицка и спрема. Млади пилоти у журби земљицу не додирују, ништа не чују, путују на репу отежале борбене славе за неког ђенерала.

На Лиду у десет, каже Гаврило у слушалицу. Негде из телефонске непрозирне таме сложио се глас, за спас или за превару. Па ко још коме верује данас? А низ пијачну је жаморину звонило осам пута, малопре.

Убрзо затим се Гаврило накачио на летњи возић који је радознали свет из града превозио ка Лиду. И на комете ако их буде било. И на ракете са новог света. Јутрос варош валовита као страшно топлотно врело, као дашак узет узлет, као птице у јату људи говорљиви. Шушти од боја летњих и

мрви од мрмора. У немогућем доживљају над тлом пукне и пандурски повик. Неки леп шлагер певају у Бристолу. Једна маска је прошла улицом. У гражди, у сенци, опет. И у птицама. То се сунце огледа пред онима чији је кошмар лепши од анђела смрти. Па шта?

Да ли машташ?

Не.

Где су ти крила, барабо?

Сочно је псовао неки господин, једна жена цвили немоћна, дете болећиво, заљубљених још је више. Како се радују! Још су понели топле земичке са сновима. Ал' долази возић, врућина је, долази летњи возић као нека лујка.

Граја, радост, а тишина.

Када је крочио на задњу платформу осетио је тренутак који се не може опростити. Препознао је виши и опаснији поредак света који је видео око себе. Открио се. Без бојазни, ишчекивања или смисла који би био одговор. Лица која патила су пред њиме у том тренутку била су нежна и видовита. Била су и чудно тајанствена.

Светлост са Саве над којом је летњи возић летео била је колостварна. Бела поља на другој страни реке нестварна. Милост жарна и копрена на рекама. На родној земљи трагови се виде каравана који остављају за собом лажне друмове.

Зауставише се сви. Летњи возић се зауставио и сав народ слеже се ка поспаним и лењим земунским обалама. У даљини су сада певали авијатичари своју песму. Гаврило похита на заказани сусрет са гласом из непрозирне таме.

Звонило је десет пута на Гардошу. Десет корака даље Гаврило је приметио човека чија је сенка била опасна, јужњачка. Као сенка неког дрхтећег света. Као нека опасност

у којој се промени све, изгуби свест, промени све. У диму хашиша за столом више није било истог краја. Кружиле су цесне, тимотери и месери. Земља бруји, глинено срце, смртоносно око. Гаврило мотри на лукаво шверцерско лице за столом, на сребрне наргиле и ватрене очи друга отпадника. У тим очима Гаврило је тражио да види сумњу на све.

Шта си видео?

Шта је требало видети?

Види Гаврило, лудост! Сви су полудели, авиони су били полудели. Руке су полуделе ако треба. Нестао је, хашиш је певао, полуделе ако треба. Дечак који трчи, и мучнина у топлу ваздуху, и дечак који пева. И једна девојчица. Она ништа не говори. Она светли.

Ослепи.

2 1

Томислав Ђеранић
Невидљиви лик љубави (1991)

ПОСЛЕДЊА ГЛАВА

доноси расплет. Приче у овој београдској повести су испричане до краја. Гаврило се вратио у град и убрзо је пошао ка Дунаву. У магновењу и слабости срео је девојчицу. Хашиш је чекао његову грешку. Долази смрт.

★

Девојчица је излетела из куће. Духови су узлетели из куће, за девојчицом, немирни духови. И као да се свет завр-ти, далеко од Београда.

Шта си ти радио у животу?

Био сам путовођа.

Путовођа? Где си био путовођа?

На пола пута до Каленића, каже Гаврило.

Његов саговорник је ућутао пред сенком која се крила у Гавриловом гласу. Био је то тренутак од којег треба побећи, човек је такав, побећи треба. Зато је и спустио поглед пред Гаврилом. Негде је у граду горело сунце.

А Гаврило се борио са мучнином, са савешћу истом мером. Такав је људски живот. Толико је тихо на улицама. Гаврило је био на Дорћолу, прислоњен на зид неке куће у хладовини. Тешко је дисао, дах је у дневној топлој рукавици узимао. Поглед из дворишта уморне жене је болећиво горео, неограничено. Изненађења и сажаљења је видео на њеном лицу, спасо-носно и болно за видети. Али тада је девојчица излетела из

куће, протрчала двориштем брже од позива који се чуо, као стрела је нестала, далеко. Гаврило је видео њену златну косу како одсјајкује на сунцу, како је валовита као рука, и летећа.

Је ли то био хашиш? Где сам? Зашто срце тако снажно удара? Шта је у опустелом граду када... Зашто ни свест, ни вест, не чује се, помери се.

Је ли вам добро, господине?

Погледао је ка жени у дворишту и није видео ништа.

Могу ли да вам помогнем, питала је, али Гаврило је само одмахнуо руком одлазећи низ улицу. Ишао је ка реци, хашиш је ишао ка реци у његовом телу, крочио његовим добрим војничким чизмама, летео у кораку. Одакле снага? Којој реци, реци куме?

засвирао је свирач

зурле су се чуле

запевао је певач

са далеке куле

То ће помоћи, уверавао је себе, видео реку дрхтећи. Био је несигуран и слаб. Када је за трен прошао руком кроз косу дуге су му власи остале заплетене међу прстима. И непријатан задах од празнине. У том је тренутку приметио девојчицу која је прескочила пругу и упутила се ка реци. За њом је пошао.

Видео је њен траг, и на води је био траг који не отиче снажном реком. И њен мирис је недирнут остао.

зурле су се чуле

Када се девојчица изгубила из вида Гаврило је сео на траву близу реке. Трава спржена и жедна, боја медна, железна.

Небо железно и модро, ни рђе капља. Само зурле, достижу.
Види, Гаврило! Варошани су далеко, све је сада другачије!

Хоће ли се вратити?

Гаврило је скоро изгубио свест. Осетио је глад. Видео је, као по белој месечини рабљене звезде, корално небо и рабљене звезде низашта. И хашиш како пева на прозору, како је отрован или узвишена лепа слика врага. Шта ће ту бедни анђео смрти? Шта ће девојчица ту? Шта ће видети она?

Дођи, позвао ју је када је пришла на неколико корака. Била је прелепа као чежња којој се човек не сме одупрети. Не може оставити загрљај.

Девојчица је била несигурна, као враг немирна. У очима јој је Гаврило видео чар. Зурле су се чуле, гласно, још гласније.

са далеке куле

Толико си лепа, рекао је. Она се чудно насмеши, као сам ђаво се насмеја. Лукаво, као животиња која је млада у опасности. И брзо погледа. Да виде како су аласи још далеко, у даљини црни као птице. Чак и залутали младићи који су далеко у неком смеху на обали. И они. Да поглед обухвати обалу празну у том тренутку, песковиту, муљевиту, са венцима прашине на сакупљеним траговима.

Погледај ме, није рекла. Ништавило речно зуји, и откида од света последњи део. Погледај ме, није смела. Узела је. Само је поверовала. И чудног осмеха који је преварио самотњачку свест. Онда је изазовно села на траву поред Гаврила. Била је лепа и узнемирена, била је као жива сенка, као оживела сфинга. Није се борила, ни Гаврило није умео ништа рећи. Журба, снага која је достојна да подели живот. Оборио ју је на траву под собом и слеп, без њеног страха,

оно што је надолазило у његовом телу улио је у крв. Одакле? Осетио је њен грч, лудачко потискивање од боли, или грч који се не може дохватити никада. Ни њеног смеха.

Девојчица је умрла у страшној боли, у незнању, у неповерењу, полусвету. Пољубио је белу самртну пену на њеним уснама, добро јој је желео. Пољубио је њен грч на сазвежђу белог тела. И тада је приметио да му крв капље са рамена и меша се са њеном крвљу. Осетио је мирис гарежи у ваздуху као мирис смрти. Као када у ватру човек баци перје.

Аласи са Дунава дотрчаше, и младићи који су тражили кавгу, и други грех дотрча. Били су груби, разјарени врућином и нестрпљењем као луди, припити. Гаврило је осетио њихове налете и ударце, ударце палицом и петом. Бауљао је не бранећи се, не видећи. Ослушкујући кочије које долазе цестом, бат корака људи који су се растрчали, псовке и претње. Под ударцима из гомиле Гаврило је открио свој нови живот. Разумео је правду таквог живота и судбине коју треба да издржи. Да ли је веровао? Жандарм који је викао на људе који су га оборили ударцима? Ти људи у слепој мржњи? А не знају да их је црног врага ослободио.

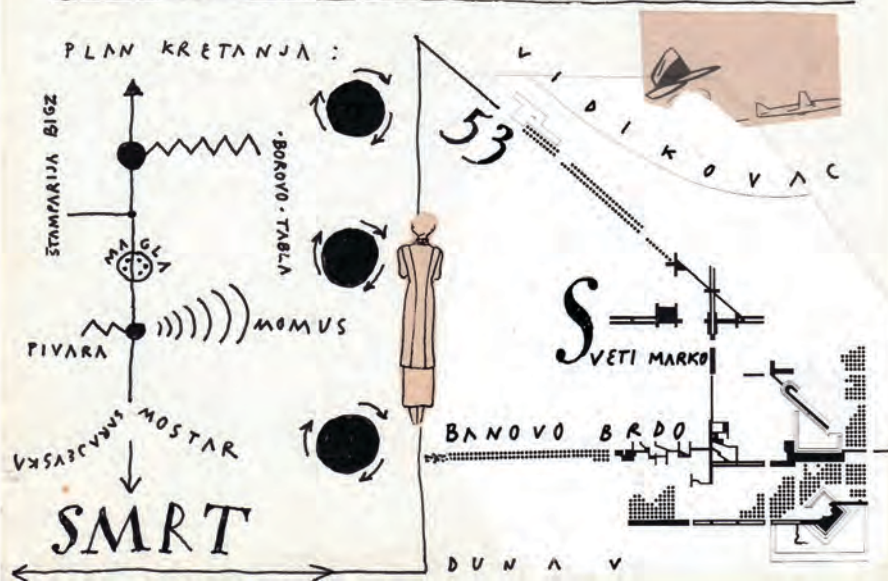
Као шакали су дошли, а он издржати не сме више.

После једног ударца у главу мисли му се заглибише у муљу, и поглед, уроњен до неба, и мучнина у којој зурле славе, и крв испури. Уз бескрајан је напор допузао до реке. Видео је свој лик у води.

Да лик у бистрој води током не ишчезне.⁴⁰

PANTOM SAJMIŠTA U "MISTERIJAMA BEOGRADA"

PLAN KRETANJA :

Томислав Ђеранић

Фантом Сајмишта у Мистеријама Београда

ПАМЕТНА ГЛАВА

о звездицама које повремено засветле у тексту. Свака је звездица реч тајног говора. Свака је звездица мерена годинама и истовремено је цензура писца који је посегао за узорима. Али, свака је звездица и шапат на правом путу. Саобраћајни знак. Бензинска пумпа и мотел за одмор. Све звездице су сестре. Спасоносне.

- 1 Пјер Реверди каже да се дан, одједном, *расклопио као бели столњак*. Бистро-гуру Андре Бретон, за Ревердија тврди да је надреалиста у себи. Тако му је одао признање.
- 2 Реченица са благотворним дејством, извучена из контекста једног писма из Шибеника до Београда.
- 3 Андре Бретон. Ово је кључна реченица за разумевање и доживљај једног света за којим се трага. Бретон је написао ову реченицу пре кошмарних снова у којима је себе видео као противречну особу.
- 4 *Челуст дијалектике* је, у ствари, жаргон надреалистичке групе. Значи машину за млевење мяса, мозга, улица и стихова.
- 5 Стих који је написао Александар Вучо, негде у зору, када је телефон зазвонио у сну.
- 6 Музика је нечујна. Као симбол или месец. Некада и наслов филма може бити музика.

- 7 Наручен стих једног београдског младожење. Забележио Марко Ристић.
- 8 Опет Бретон. Живети и престати живети су две једнако важне одлуке.
- 9 *Да нема ветра, наукови би небо премрежили.* То је народна изрека. Или упозорење на старим друмовима.
- 10 Поука за понети. Из француског филма Мржња.
- 11 То Београд још није видео! Ту вест је Александар Вучо забележио песмом.
- 12 *Кип који пада и одбија да задржи своје име,* на прагу је откровења. Зато у прабини нико нема имена.
- 13 Пол Елијар, Галин љубавник.
- 14 Лазар Комарчић, српски романтичар и велики љубитељ цвећа.
- 15 Стих који је написао професор Четврте мушке гимназије Душан Матић. И док је он веровао у моћ стиха и песме, његови су ђаци преписивали кришом.
- 16 Овај стих написао је трговац из Африке по имену Артур Рембо.
- 17 *Дијаболике.* Том осамнаести, двадесети.
- 18 Стих из најлепше поеме на српском језику. Песник је Милан Дединац. Поема је ЈАВНА ПТИЦА. Сан је река.
- 19 Бечки шлагер, а није као судбина.
- 20 По Википедији, то је морфолошки облик. Француски стих од једног француског песника и са француском декларацијом о грозници која има руке хоботнице.
- 21 У четири послеподне стиховима разговарају Душан Матић и Ђорђе Јовановић Јарац. Између именица и заменица светли смрт. Нико у Београду ништа не слути. Ђорђе Јовановић Јарац изу ципелу...

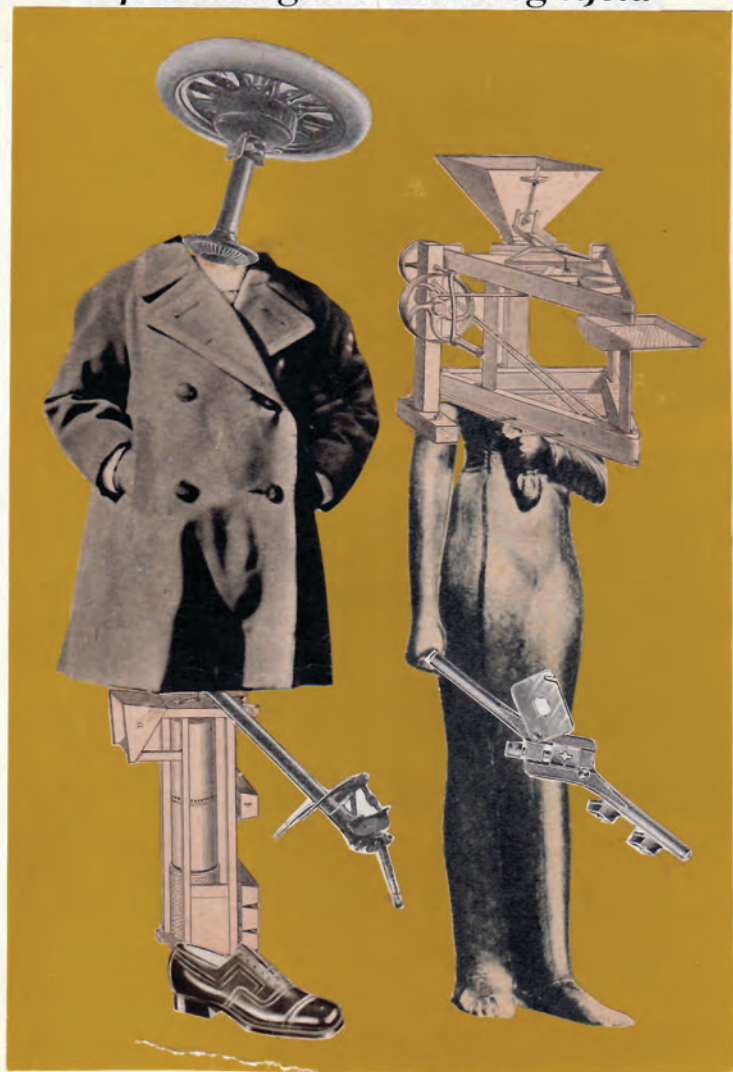
- 22 ... док му је на врх језика заиграо стих.
- 23 Те птице је видео Бенжамен Пере, песник аматер и француски надреалиста. Вероватно у Паризу или ко зна где.
- 24 Стихови једне изворне љубавне песме из Србије.
- 25 А Луиђи Пирандело каже да су маске голе. Када су голе, маске не пате.
- 26 ФК Југославија је победила БСК зато што је *лопта јурила у разним правцима као суманута*, записао је новинар Времена, сво време мотрећи на једну младу даму у близини. Сво време.
- 27 Још један одломак из писма од Шибеника до Београда. Написао га је Томислав Ђеранић, правоверни истраживач београдског надреалистичког покрета. Томислав Ђеранић је заиста волео Београд и у живао је у њему. Уједно, он је и човек са деликатним смислом за хумор и ускрснуће.
- 28 Душан Матић у предговору књиге Александра Вуча **ДОЖИВЉАЈИ ДРУЖИНЕ ПЕТ ПЕТАИЋА**.
- 29 Овај стих је творба Марка Ристића. Иначе, Марко Ристић је био страствени пушач и оличење педантерије. И песник.
- 30 Из Политике за суботу, осми август тридесет прве.
- 31 Два-три реда ниже.
- 32 Јединствено питање надреалистичке групе за померање реалних граница у надреалне ситуације. Ово је питање из анкете у часопису НЕМОГУЋЕ. Али, сада је тачно 16 сати и 6 минута. Када?
- 33 То је вест која је обишла свет. Сви љубитељи бокса ће вам на то исто рећи - А где друго би се борили?
- 34 Цртица из пример за аутоматски текст који су за 7 *минута генијалности* написали Марко Ристић, Душан Матић, Слободан Кушић, Ђорђе Јовановић Јарац, Ване

- Живадиновић Бор и Александар Вучо. Али, чије су баш те речи?
- 35 Вероватно највећи хит српских кафана од Краљевића Марка до данас.
- 36 Ко је гледао филм зна да ли је јунак добио руку дивне леди Хамилтон. Ко није гледао – и не зна.
- 37 Вероватно највећи дечији хит свих времена. На другим језицима се и не да наслутити љубав коју песмица носи у себи.
- 38 Милан Дединац, ЈАВНА ПТИЦА.
- 39 Велики хит из 1929 године који је, као од шале компоновао Ирвинг Берлин, белац, Американац.
- 40 Испевао је Александар Вучо у осенченој маштарији која се може наслутити на варљивој површини света. То је само илузија или страх. И нека хипноза у врашком заокрету, ослобођење.

Саво П. Греговић (први с лева) као морнар на Охридском језеру, фебруара 1926 године

Kip kao negativ vlastitog tijela

ISIS D. D.

Томислав Ђеранић

Кип као негатив властитог тијела (1991)

ПОГОВОР

ДРУГОМ ИЗДАЊУ, САЧИЊЕН ПО АЗБУЧНОМ РЕДУ, ХОРОСКОПУ, ТАРОТУ И РЕДУ ВОЖЊЕ ТРАМВАЈА БРОЈ 14 КОЈИ ИДЕ ОД ТЕРАЗИЈА ДО КАФАНЕ ЦЕНТРАЛ У ЗЕМУНУ, И ОБРАТНО

Ах, већ смо заборавили да смо и у претходном веку имали анимир даме српске књижевности. Па ко су биле те маце? И заборавили смо да Ада Циганлија не пева речи које су заборавили весели и већ мртви купачи на Савском купалишту. А где би, иначе, купачи били? Зато, ако апстрахујемо деликатан однос видљивог и немогућег света, аморфног и трулог полусвета, празничне стварности и мртвачке тишине – колико далеко смемо ступити у још неоткривене катакомбе на Калемегдану? Које чуче у мраку. Но то се и не помиње у овој књизи, низашта.

★

Брза храна из кафане Велики Оријент баш ту код железничке станице била је де лукс у оно време, укусна као и Код лепе Јелене Ћевабџике на Врачару. Код Шишка на Теразијама и Код Трандафиловића исто. Али ту је и Баново брдо, Беле воде, те Бајракли џамија. Београд је стар као брадата девица.

★

Вековима је Аустрија била ту близу нас, а и данас је. Воз из Беча пристигао је на Централну железничку станицу у

освит дана осмог августа тридесет и прве. Било је ту доста финог света, каже писац на првој страници *Хистерија Београда*. Потом описује једног необичног путника са лицем трипераша. Којом год се методологијом и херменеутиком служили, ми нећемо сазнати зашто се писац одлучио да следи кораке баш тог путника (у чијем ранцу базде анђеоска крила). Нећемо сазнати ништа о отменим путницима из вагона број 4. Као ни о слепим путницима из вагона број 17. Ни о трговцу коњима што љут као рис није купио коња у Липицама да не би купио мачку у џаку. Питаћемо се зашто није пратио један фини млади пар срећних Пургера који су дошли у посету кумовима у Раковици? Или, зашто се није одлучио да нам опише најновије авантуре ремца који је заслужио допуст после великих пешадијских маневара на Мајевици? А један добродржећи је господин, пословима по белом свету ометен, дошао кући после писма љубљене веренице-невернице да га више не воли. Али молим вас, ко заиста сме да воли у ово данашње време?

✱

Гребатори, гецовани, герле, глумаре, главоње, гуланфери, гробари, гузоње, гаравуше, габори, гориле, гице, ганци, гелиптери, глодари, голаћи, гузица из Гуштер насеља. (Боривој Герзић - *Археологија Београда по сатима*)

✱

ДУША. Београдски надреалисти за сво време света и трајања својих *урнебесних кликера* никада нису ни написали ни остварили Анкету о души. Песник Петар Поповић је то поменуо у интервјуу на Трећем програму Радио Београда

1976 године. Оскар Давичо се тога и не сећа. Коча Поповић је на свом вранцу, победник, као споменик. Александар Вучо и Марко Ристић, сасвим споредно, дали су штуре одговоре на питања која су замишљена и о којима се дискутовало у хотелу Москва у априлу или мају 1931 године. Један мршави конобар што је претурио свашта преко главе у том хотелу још од двадесет шесте до педесет и девете, памти да је Вучо рекао, отприлике – *Мерим душу*. Марко Ристић је био човек лепих господских манира, па је мерио сваку реч, јер свака реч може бити стих. Коначно, пре него је оркестар одсвирао тадашњи шлагер *Ето тако живим ја* што га је чувени Мијат Мијатовић из душе певао, Марко Ристић је, каже мршави конобар, рекао – *Ех, нигде живе душе*.

★

Ђорђе Костић и Ђорђе Јовановић Јарац једном су вежбали гађање пиштољем у небо. Гађали плаву отворену свеску са облацима, бог'те. Неми као земља.

★

Е мој куме, каже кондуктер забринутом колеги са брчићима и лумбагом, на перону први лево где је управо пристигао воз из Беча – *увек кад се вратим у ову нашу селендру, помислим како је лепа као живот*.

★

Жар твоје усне и њен смех, пева ненадмашни Влахо Паљетак младим момцима и згубиданима окупљеним око велетрговца Ђолета Цуцића који је у то време имао кланицу на Чубури и још четири месаре по граду. И који је волео увек

две жене у исто време. И у исто време, заустави он кочијаша испред сваке кафане од Црвеног крста до Калемегдана, на по једну. А Влахо Паљетак се нон-стоп врти у грамофонском свету као нека необјашњива појава.

*

За историју београдског надреализма, из најбољих намера, свакако, треба утврдити следеће: надреализам није нека дуплирана, уздигнута или горња стварност (као надградња, поткровље, Пакао, скела, Горња Варош, Горњи град) што као магла, киша или ветар бију изнад наших глава, већ је то појачано дејство стварности сачињено од милиона честица иманентних могућностима наше перцепције. Притом, тај органски доживљај (могућност перцепције, пријема, осета) дешава се хоризонтално и вертикално, бинарно и алгоритамски, сањалачки и војнички. У ту сврху, а и ионако, стварност треба посматрати као несталну појаву без обзира какво је време напољу. Јер леп је дан шетачима на Топчидеру у истом тренутку убиствени тешки жаропек радницима који диринче копајући канал на Зеленом венцу да би се поставила нова водоводна цев. Тако је и нечија сенка верна човеку али и Бретоној теорији о *светлости земље*. А кључ закључава и откључава, зависи са које се стране врата налазите. Размишљајући на тај начин (да ли размишљате уопште?), надреализам је могуће дешавање тамо где се наизглед ништа не дешава, могућа супротност у постигнутој равнотежи смисла, појавности и одсутности. Филозоф Мартин Хајдегер, кога београдски надреалисти и нису тако волели, допушта нам да створимо један нови садржај, ново биће, онда када каже – *Тиха снага могућег...* У коначном (зашто не и бесконачном?), када у надреализму

имамо, како теоретичари наводе - *вишак реалности* - што да немамо право на ирационално разумевање, дијалектички дискурс или чак добру песму о стварању посебног света? Па и наш народ лепо каже да *од вишка глава не боли*.

*

Ирационално је наше. Купујте Ирационално!

*

Једнако као постојање, и непостојање је надреалистичка, београдска категорија. Верујемо, дубоко верујемо да је то у исти мах и авангардна поетска позиција, анатомски плаве боје. Такође и морална категорија о којој не треба трошити ни реч више.

*

Када је објављена књига *Хистерије Београда* 2003 године, у издању Партенона (Симића 9а), писац је добио 50 примерака тог првог издања, неопрезно, рекло би се. Потом књиге више нигде нема за наћи, драга господо, ни за понети на читање када се одлази на земунски кеј или Аду Хују. Али верујемо да је то само одраз идеје да се уподоби филм надреалистичке структуре под називом *Мистерије Београда*. Најпре Ване Бор сањари о томе, остали више-мање. Све је ту - живот, лепота деструкције и благотворна лепота ружног на филму који никада нећете видети. Разорене кафане и страћаре дуж Савамале ради изградње Савског моста (опа, већ смо зашли у 1936 годину!), *кафанске „фреске“ остале на зидовима и доступне оку, слике „центлмена“ наивне као цариник Русо, занимљива ортопедска помагала у излогу*

једне радње у Балканској, каже Ване Бор. Једна странкиња је обезбедили паре за филм верујући да Београд чува још балканских тајни које треба открити свету. Реч је о извесној госпођи Естер Џонсон, пијанисткињи и филмској редитељки. Копија филма можда више и не постоји иако је отпутовала у Њујорк, баш као и госпођа Џонсон после посете Београду. Ване бор испунио је свој сан и филм је премијерно приказан у некадашњем Официрском дому, данас речени СКЦ. Међутим, узбуђени Ване је, грешком, на премијеру филма отишао у Коларац где ама баш ништа није било на програму те вечери. Ценимо да је то двострука мистерија. Зато, на жалост, најбољи наслов никада неће бити у рукама господина штампара, у оловним слоговима бескрајне подмазане машине која металним гласом трешти *трака-трат-така-трат-трака-трат*. Јер да је тако, наслов би био НАСЛОВНА СУДБИНА, или можда ИЛУСТРОВАНА ПОВЕСТ БЕЖИЧНЕ ТЕЛЕГРАФИЈЕ. Ипак, господо, затворите очи и замислите да су све милости сигнификоване по реду, те да је позитивна лакрдија узела маха ових дана. Зато хвала господину писцу Драгану Лакићевићу на препоруци давно датој, господину издавачу Срби Милошевићу на добрим намерама, госпођи Снежани Нецић на припреми и лекторском раду првог издања. Дапаче, писац ће се господи која брине о другом издању ове књиге захвалити једног дана у пледоајесу за треће издање, ако га буде било.

*

Лаковерница чедна и лакмус-папир за криитичке умове. Неки наш шаливџија би у корелацији ових речи проценио да се једна књига, невелика као кратки роман већ виђен по цени од 1 - 100 динара, нуди за појашњење и черечење.

И шегачење са деформисаним наративом. Инкрустација, приде. Но писац жели да подели снебивање, што у преводу значи бивати у сну, у сну постојати.

*

Људи на Великим степеницама између Карађорђевог и Париске улице пређу преко 108 обичних степеника (име им дао Јован Скерлић а фотографисао их Славољуб Живановић Зли у време тзв. *идиота*). Прост их је народ некада звао „прозорче у свет“ преко мутне Саве и границе. Некада су се ту продавале четке, разна сита и восак за свеће, а ноћу су улични тезгари *ваљали* кобасице, погачице и сир. Кафане у близини никада се нису затварале, што поздрављамо од срца. Шандор цупрингер (каква дивна реч из немачког!) је ту у свом чудесном бироу нудио младе Словакиње за послугу.

*

Мало је за један једини живот песника, обућара или таксисте три пута живети у истој београдској улици. Тако је један ћата у државној служби ушао у Макензијеву код кафане Српски војвода и ишао, ишао, ишао улицом Маршала Толбухина скоро до краја, најпре као дечак, па наочит младић, па женик, па лаконоги чика у розе мантилу којег кошава однесе из Макензијеве, опет. А једна млада дама запеваала је једном у Милешевској, те иако је имала солфеђо-фелер што је нарочито фантастична замка, очас посла се нашла у сазвежђу града. Она као птица пролете улицом Саве Ковачевића једног јутра, другог, трећег када већ није и четвртог, јер ту у Милешевској, опет, смрзнуше се зуби њене старачке протезе која једе кифле. И шта даље говорити?

НАДРЕАЛИЗАМ, УВЕК. (проф. Драгиња Рамадански)

Чудни су путеви стваралачке воље... Зашто би један писац себе маскирао а потом демаскирао истим експериментом? Зашто би свој слојевити, врцави, читљиви роман - у „паметном“ метатекстуалном дометку - ставио под лупу утицаја, узора и тајних оријентира? Зашто би поставио дијагнозу свог тајнописа, не негирајући потребу за њим? Зашто би, напokon, прегao да нас зарази (њему) драгом болешћу, која се зове београдски надреализам?

Прво чега постајемо свесни као читаоци овог романа, док базамо по мандали града, по свим тим улицама и састајалиштима, кафанама и тон-биоскопима, јесте млака купка у однекуд познатом жаргону (кинђур, кирвај, ремац, цаца, штајга, фрајла, госпојица, цицвара, кинта, дилеја). У слух нам улазе рекламни слогани (*Купујте само Батине ципеле*), лозинке (*Зуба је био краљ, Тетка је била педер*), стихови изворних народних песама и шлагера, изреке, тарабићка пророштва, неки рурално-урбани полусвет, Цигани, Цинцари, Черкези, мађионичар Худини, акробата Алексић, ђаци, институткиње, лицејисти, таксисти, авио-пук. Заумна гражда у *жаропеку*, и њена ритмички вибрантна глосолалија и ехолалија, док се возимо у летњем возићу и дозивамо несигурним, непрецизним реченицама.

Датум с почетка романа (8. август 1931.) сасвим је близу научно утврђеног рођендана српског надреализма, те намах имплицитно ступа у диспут са његовим теоријским (само) моделовањем. Хронотоп је употпуњен митопoетским актером међуратног модернизма, који је могао прочитати *Политику* од 14. априла 1930. (са програмским текстом тринаесторице

надреалиста), као и надреалистичку публикацију НЕМО-ГУЋЕ. То је путник из Аустрије, стар око 50 година, „са лицем трипераша“ и атрибутима дезертера. „Изгледао је као бегунац, опасно, са кривицом“. Његова изузетност је у његовом имену и тајанственој мисији. Зове се Гаврило и током једнодневнoг боравка у Београду „повијеном топлом материцом“ (одјекују славска звона, претпостављам на Трнову петку, женски празник, када девојчице облаче нове хаљине), треба да се ратосиља својих крила усмрћених у војничком ранцу, да их пусти низ „дунав-саву“ и преузме још који људски грех и ода се безакоњу, не би ли залечио ране безкрилих рамена. Гласник божанског очинства постаје „путовођа на пола пута“, трговац оружјем са изнајмљеним собичком на мансарди. Од незграпног савезништва са дечаком који га је препознао, до потоњег убиства непознате девојчице тече овај роман, нежно ослоњен и на достојевскијанске педофиле-богоборце, типа Ставрогина или Свидригајлова (без обзира или *због* прокламоване „лажности романа“, када овај „није глуп“). Халуциногена врева у души декласираног архангела, који види град у оптици хистерије, нестваралачког беса и посвемашне импотенције, о чему су тако демонстративно певали надреалисти, слепи на социјалне пиластре епохе, окати на епоху-дробилицу (када нас за Русе веже тек хашиш, Черкези и револуција). Сушта и плодна параноја. Крила је, иначе, нашла, усред зиме, једна „лепа девојка“ на Охридском језеру, не без дослуха са рембоовским „случајним водама“ и фотографијом младих („ушљивих“) морнара с краја књиге. Заправо била је то неизбирљива солдатуша, која стечена крила није умела да сачува. А на опроштајну сцену града доспе-ла је и млада лабудица-балерина, за спас чије душе је мислио да моли дечак с почетка романа али је, после свега, одустао. Није хтео да поверује у немоћ архангела. Уз опасне јужњачке сенке и

рефренски звук зурли, мешкољи се културна подсвест Београда. Мало коме ту не пристаје повик *Бежи сада, зеко!*

Ово је - раскошни портрет „дивне хипертензије језика“, „драгуљарнице звука и шума“, надахнуто и свесно моделовање говора према (пре)цењеном надреалистичком дијалекту. Не без аутоматског писма, унутрашњег монолога, колажирања и сазвучних поетских инкрустација типа „јед једе све“, „чему чемер човече“, „све, свет, светла, светковине“, „мошус у души града“, са још живим („у сећању“) јунацима српског надреализма (Дединцем, Матићем, Ристићем, Вучом, Кочом Поповићем, Давичом) и честим (оригинално маркираним а потом и растумаченим) лирским реминисценцијама на Учитеље (Бретона, Рембоа, Лотреамона, Елијара).

Читалац је увучен у строгу *релационост* времена, мимо све утешне његове релативности („*Колико је сати на вашем часовнику?*“). У овом апокрифном јеванђељу по Гаврилу тоне се у муљ ружног дела а не у паперје благе вести. Ово је Нарцис наопачке. Како узмаћи од свог лика у води? Можемо ли, након свега, волети свој разангеличени лик?

Греговићев „надреалистички текст“ је егземпларно, на свим нивоима, надреалистички, а напосе на прокламованој верности палом анђелу, демону, те нам је у тој зачуђујуће природној сразмери (тек овлаш оптерећеној сигнаlima секундарног, накнадног статуса), тешко да одлучимо ради ли се ту о пародији или омажној стилизацији - одавању креативне почаст и нарави једне школе, њеним духовним и духовитим дометима. Укратко, мислим да ово није „подгрејани надреализам“ или неспозната имитација, већ много озбиљније прегнуће. Судећи по претходном роману (*Гранде Дормидор*, Радио Б92, Бгд.1999) што га је „приредио“ Ђорђе Греговић, ради се о пресудном уделу романсијеровог песничког бића. Пред нама

је, дакле, инструментализација гeнуинe типолошке сродности, у сврху портретисања једне епохе, једне средине, једне маркантне књижевне школе, па што не и себе сама. У том смислу је веома уместан колаж на насловној страни, с потписом истраживача београдског надреализма, Томислава Ђера̀нића, „човека са деликатним смислом за хумор и ускрснуће“.

*

Његово Величанство, Ми, Краљ Александар Први Карађорђевић завео је диктатуру која је поживела тачно 743 дана. Била је то, по свему па и по сећању, добродржећа и величанствена диктатура.

*

Орање Краљевића Марка је надреалистичка песма из средњег века. Са три товара блага које је отео Турцима јањичарима на друму, наш је Марко изабрао да живи само у песмама. Признаћете, врло декадентно, па га у том контексту можемо памтити као првог српског декадента. Ипак, у епском циклусу песама о Краљевићу Марку главна личност је управо Краљевић Марко.

*

ПОЗИЦИЈА НАДРЕАЛИЗМА. (Проглас. У Београду, 23. Децембра 1930)

Цео један свет против целог једног света.

Свет бесконачне дијалектике и динамичне конкретизације против света мртвачке метафизике и апстрактне и задригле статичности. Свет ослобођења човека и несводљивости

духа против света репресија, свођења, моралне и друге кастрације. Свет неодрживог некористољубља против света посесије, комфора и конформизма, кукавне личне среће, осредње себичности, свих компромиса.

Упркос свему, овај непомирљиви конфликт на плану човека и човека морално обележава личности данас, без остатка и без опроштаја. Он је више но чињеница, он је одлучујући фактор. И тако даље.

Радио-Београд је, разуме се, центар света у овом тренутку. Не, не било који центар света, већ центар света у чијем средишту вибрира ново доба за нове главе и људе који придржавају те главе. Цело србијанско друштво је другост, част изузецима. Дакле, говоримо о универзалној дистанци и проседеу незаборавних звукова. У часопису што га је Радио-Београд објављивао од 1929 до 1941 године, биле су техничке упуте о најновијим радио уређајима на тржишту, савети за *инсталисање уређаја и самоградњу*, таласне дужине нових радио станица, фотографије звезда естраде и вести из њиховог живота (сиц!), текстови песама (народних и шлагера), кратки садржаји опера које ће се преносити, најаве гостовања у Београду и Земуну, биографије композитора. Прошле године, између Народног позоришта и Радио-Београда успостављена је веза која служи за преносе опера и позоришних комада. Жице су постављене преко кровова околних зграда. Четири жице.

Овај живот се котрља жицама, каже анонимни техничар звука белом коњу који вуче елитни фијакер од Позоришног трга до Цветкове механе.

*

Сиреализам, кажу београдски новинари тога времена ишчуђујући се песницима који су песницама пребили песника Раку Драинца у Кнез Михајловој. Ишчуђујући се? Ма не, бре – згрозивши се! Но, скративши мисао о свом поетском ставу, ти песници су објаснили да НАДРЕАЛИЗАМ ДА-НАС И ОВДЕ значи ОДМАХ.

*

Тезе о припреми побуне у Обреновцу, Реснику и Лисичјем потоку, синхронизовано, у лето 1930, није написао Живановић-Ное, како се до данас веровало. Летке са позивом на општу побуну (што их је уочи револуционарних дешавања из приватног аероплана извесног господина Ристе Трајковића требало пустити низ ветар над Београдом), није графички обликовао Ване Бор, како се до данас веровало. Спиритус мувенс побуне није био нико из друштва београдских надреалиста будући су дотични бринули о светској револуцији, Хегелу, париском *Бироу за надреалистичка истраживања*, Троцком и најзад, не и најмање важно – о својој побуни. Али тај салонски шмек жртвовања *про нишило*, леп као млада на кирвају и леп као хајдук, на филозофској разини је неупотребљив. Схвативши све наведене околности, догађај о коме је реч, није се ни догодио.

*

Бирилицом се пише НЕМОГУЋЕ.

✱

У једном тренутку, сада или у светлој будућности, сви догађаји се репродукују или ће се поново догодити, у складу са псалмима, директивама и официјелним рекламама. Другим речима, време је за аутоматске снове. То мења перспективу, а књижевности пружа могућност да антиципира хегемонију маште.

✱

Фрајле београдске су увек лепе и апстрактне. Напротив, чет-сет београдски није на том нивоу.

✱

Хтели су надреалисти, скоро сви али не и сви, да буду комунисти. Успело им је, а то, мора се признати, није свакидашњи догађај и неће постати традиција међу Србима. Све у свему, они који нису хтели бити комунисти, нису то ни постали.

✱

Цепелин је била прва дискотека на Балкану. Беше април 1967 године када је отворена у улици Лоле Рибара, у дому необичног човека Лазе Шећеровића. На отварање је пристигао крем Београда, те дипломате и официри који ништа нису разумели, цице и црвени регенти, табације и подминистри. Затекао се ту и Душан Матић, надреалиста који је знао да удари и шамар у полемици. У чудесној игри модерне дијалектике и мемоара, црни отац Отис Рединг преузима улогу авангардног пионира, а потом је Матић отишао кући.

*

ЧЕЉУСТ ДИЈАЛЕКТИКЕ (надреалистичка анкета). Питање број 28.

Какав осећај имате пред чињеницом да свој КРВОТОК, своје варење, итд. не можете да задржите?

*

Даба нашим прецима што су робовали, кад се ниједног часа нису суштински помирили са ропством, рекао је господин Мића Данојлић једном. Без сумње, уверени смо да се господин Данојлић није бавио одређењем метафизичке границе среће или несреће свога народа. По среди је (и другим данима, наравно) тихи песнички протест дизајниран вековима у лимбу србијанске ноћи, баш као што само једна реченица осликава извесну антиуметност живљења између закривљене сабље и месеца пресеченог на пола.

*

Шеснаест година после објављивања романа *Хистерија Београда*, из Гавриловог ранца (који се помиње већ у шестој реченици ове повести) ни у егзалтацији маште неће прхнути нова анђеоска крила. Сматрајмо то закопчаном причом и економијом брисања сваког потенцијалног хепиенда. Оно што ће заувек остати необјашњиво, можда као *Уликс*, Боби Фишер или *7 минута генијалности* надреалистичког аутоматизма, јесте прелаз са анђеоске на људску раван, градација тог преображаја, музика те смрти. Јер у протоколу очовечења није могуће делити целине како би разумели

постојање једног јединственог срца. Ањеоско није дељиво и никада није безазлено. Разуђена композиција Гавриловог мучеништва због изгубљене ањеоске природе није насумично дата у овом роману. Чињенице су ту да се не би могла стварати илузија другачијег краја од оног који је наговештен смрћу недужног детета и убијањем Гаврила који се одриче ањеоске суштине. Као што је непогрешивом Богу и грешном човеку објављена иста бол, истоветна је и сумња похрањена у дубини оба бића кроз изражавање те боли. Већ из ових премиса доћи ћемо до мистерије смрти као мистерије једног новог живота, непознатог по лепоти. Јер смрт ће сигурно владати светом а душе наше ће певати.

Те у молитви Архангелу Гаврилу рекох:

Свети Архангеле Гаврило, који донесе неизречену радост са неба Пречистој Дјеви, испуни радошћу и весељем срце моје гордошћу испуњено. О велики Архангеле Божији Гаврило, ти си благовестио Пречистој Дјеви Марији зачеће Сина Божијег. Објави и мени грешном страшни дан моје смрти и умоли Господа Бога за моју грешну душу, да би ми опростио моје грехе, да ме не зароби лукави демон и овлада мноме. О велики Архангеле Гавриле! Сачувај ме од свих невоља и свих болести, сада и увек и у векове векова. Амин

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-31

ГРЕГОВИЋ, Ђорђе В., 1963-
Хистерије Београда 1931 / Ђорђе В. Греговић. - 2. изд.,
[1. изд. код овог издавача]. - Београд : Библиотека
«Милутин Бојић» ; Будва : Народна библиотека Будве,
2019 (Београд : Јован). - 140 стр. ; 21 cm

Тираж 300.

ISBN 978-86-900651-1-0 (БМБ)

COBISS.SR-ID 274792972